

VII

De G. E.

De Koude wens

VAN

den heer van Patten.

REISVERHAAL MET FANTASIE

DOOR

Mr. P. B.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooff no 23
gen 1

De koude neus

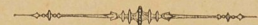
van

den heer van Putten.

Reisverhaal met fantasie

door

MR. P. B.

Van Putten, koopman, 50 jaar, waarvan 25 te Semarang, zelden van de plaats geweest, door en door totok gebleven, hardnekkig célibatair, door het geplaag zijner vrienden ten slotte aan iederen ongetrouwden vrouwenvoet een pantoffel ziende die zich op zijn kalen knikker wil zetten, bijzonderen afschuw koesterend voor trouwlustige weduwen, overigens goedig, naïf, weldadig, opgeruimd, en met een »vast partijtje».

Deze heer van Putten kan sinds eenigen tijd niet slapen, heeft oorsuizingen, duizelingen, is prikkelbaar, scheldt zijn jongen zonder reden voor monjèt, kan werken noch rusten, ontvliedt de menschen en zijn partijtje, heeft beurtelings hoofdpijn, keelpijn, maagpijn, hartkloppingen en zijsteken, is in één woord beu van de wereld en zich zelf.

Daar het reeds geruimen tijd duurt, is successievelijk de geheele faculteit er bij te pas gekomen.

Dokter Slenderman zegt: malaria.

Dokter Radernaar: neurasthenie.

Dokter Weissnicht: binnenkoorts.

Dokter Buikie: dysenterie.

Dokter Ouwensok: lintwurm.

Dokter Jonkie: leverabcès.

Dokter Hardenbroek: obstructie.

Dokter Rijks van Daalderen : anemie.
 Dokter Brillenburg : hartkwaal.
 Dokter Suffert : zwangersch . . . pardon, zw. . . . are verkoudheid.

Zoo weet van Putten nu wat hem mankeert, maar nog niet wat hij er tegen moet doen. Ook dat zal de faculteit hem zeggen.

Dokter Slenderman schrijft voor : luchtverandering.

Dokter Radenaar : wandelen.

Dokter Weissnicht : kinawijn.

Dokter Buikie : dieët.

Dokter Ouwensok : zestig pillen tegelijk.

Dr. Jonkie : naar Holland.

Dr. Hardenbroek : kastorolie.

Dr. Rijks v. Daalderen : in observatie blijven.

Dr. Brillenburg : druppeltjes.

Dr. Suffert vergeet een recept te schrijven.

Van Putten is na al deze adviezen drie honderd gulden armer, maar nog niet beter. Zijn oude vriend Huispop zegt nadrukkelijker dan ooit : je moet trouwen. Van Putten brouilleert zich met hem.

Een andere vriend zegt : ga een kouden neus halen.

Dit lijkt van Putten beter.

»Maar waarheen zal ik gaan?»

»Naar Salatiga.»

»Te afgesleten.»

»Naar de Preanger.»

»Te lastig.»

»Naar Tosari.»

»Te koud.»

»Naar de Molukken».

»Te ver».

»Naar den Boroë Boedoer».

»Stik.»

Het resultaat is dat van Putten op een goeden dag, met jongen en bagage, een kaartje neemt voorloopig naar Solo. Waarheen de reis verder zal gaan, weet hij niet. Hij zet den voet op de treë van een wagon 1ste klas, doch stuift verschrikt terug op het gezicht van eene dikke dame, die hem vriendelijk toelacht. Hij komt terecht in een 2de klas, waar een vader zit met twee lastige jongetjes, die hem tot Kedong-Djatti op de voe-

ten trappen.

Hier stapt hij dus uit, en weifelt of hij verder zal gaan. Om het station wandelende, leest hij tegenover de achterzijde met groote letters op een bord :

LOGEMENT EN BILJART.

Het huis, met een wit hekje, heeft iets landelijks ; geen sterveling ziet men er. Niemand gaat naar Kedong-Djatti.

Dan moet van Putten er juist zijn. Hij wil in de eerste plaats stilte. Hij vraagt zijn koffer, en speelt op wjl men dien niet spoedig kan vinden. Reizigers komen voor de portieren, de derde klas braakt hoofden met tabakspruimen, van Putten gesticuleert, zweet met zijn dik hoofd onder een kleinen hoed. De koffer komt eindelijk voor den dag ; van Putten dribbelt onder slecht maleisch achter twee koelies aan, en de trein vertrekt met lachende Javanen.

Een kleine kamer met laag raam. Van Putten is opgetogen ; hij kan uit het venster stappen, echt landelijk, gelijkende op de pastorie van wijlen zijne lieve zuster. Wat is hij, en alles in en om hem, sedert veranderd ! Hij voelt zich op eens verlaten en rampzalig, en zou wel even willen huilen. Maar vader Puissant, een groote Vlaming, vroeger bij den waterstaat, thans logement- en tokohouder, komt zijne Belgische borstrokken, die hier sluimeren, uit de kast halen om plaats te maken voor van Puttens linnen.

Van Putten besluit hier wat te blijven, ver van de akelige wereld. Het is hier warm maar stil, toch ook nogal weër frisch door de breede Toentang, die Kedong-Djatti doorsnijdt. Wel zeker, heel vroolijk die rivier ! Mannen en vrouwen den geheelen dag tot aan den buik in het water, met borst en hoofd in de brandende zon ; zij zoeken grint voor den loerah, die het verkoopt aan den spoorweg. Eén uur van dat werk, en van Putten was dood ; maar zij kunnen weër geen Italiaansch boekhouden. Zij hebben het ook niet noodig, met hunne 30 centen daags.

Iederen morgen gaat van Putten bij de rivier naar dat zwoegen zitten kijken. Niet voor het schilderachtig gezicht op de weelderige vrouwen-vormen, om welke de

natte sarongs als gegoten zitten — van Putten minacht de vrouw zelfs te midden eener rivier. Maar hij is filosoof. Hoe genotrijk, denkt hij, te luieren als men anderen hard ziet werken! En hiermede spreekt hij slechts de grondgedachte uit van den socialen strijd in Europa, die er om loopt wie, in zalig niets doen, anderen voor zich zal laten sloven.

En dan zegt men nog, peinst van Putten, de gebukte vrouwen haar plat mandje met beide voeten op den rivierbodem ziende drukken en met den patjol vol grint krabbelen, die zij op een hoopje stapelen om ze den volgenden dag, mandje voor mandje, door den breeden stroom naar den oever te zeulen — dan zegt men nog dat de Javaan lui is! Als ik ooit weer in Holland kom, zal ik in het Indisch Genootschap dezen leugen tegen spreken.

Des te edeler is dit in van Putten wijl hij op hetzelfde oogenblik, naar zijne voeten ziende, bemerkt dat Simin zijne vuile schoenen dezen morgen voor de zóóveelste maal niet heeft gepoetst.

Ook vermaakt van Putten zich te Kedong-Djatti met de behendige visschers, die in een uitgeholden boomstam evenwichts-bewegingen maken, welke van Putten reeds op den vasten wal het aardrijk zouden doen kussen. Of wel hij staat te kijken naar het sleepen en opladen der balken, van de houtaankappen door den stroom aangevoerd. De sleepers hebben het zwaarste werk. Evenals de grintzoekers slijten zij het onderdeel huns levens in het water, het bovendeel in de lucht. Hun schoudervel is leër geworden door de aanraking met scherpgekante blokken. De opladers, die de balken over twee schuine dwarsliggers in de spoorwagens hijschen, houden er den moed in door gezang: zes lang gegalmde regels om kracht te krijgen voor één klein rukje aan het touw. Neen waarlijk, de Javaan is niet lui! Maar toch — denkt van Putten, belangstellend toeziende — toch nog liever lui dan moe. Hij zal 't er bij zeggen in het Indisch Genootschap.

Behalve langs de rivier wandelt van Putten ook in het djattibosch. Daar is het minder vroolijk. Met eigenaardig getik laat het weemoedige djattiblad tranen vallen op het dorre tapijt, dat den grond bedekt. Van

Putten meent, zelfs bij heldere lucht, dat het regent. Het gansche woud schijnt te weenen.

Lekker frisch is in ieder geval Kedong-Djatti's morgenlucht, en vrij van Semarangsche bacillen. Klokke halfzes dribbelt van Putten, met zijn goedig oude vrijersbuikje en het te kleine hoedje op den dikken bol, langs het pad. Achter de kampong-heggen is het dan één verbazing. Ronde oogjes gluren door het groen; bruine lijfjes vliegen weg als opgeschrikte kaboutermannetjes. Tegenleggende passargangsters, zwaar gebukt onder den last van enkele duiten waarde, trachten den »londo» te ontsnappen op erven, of wijken zoo dit niet lukt, struikelend van verlegenheid, zoo ver mogelijk uit. Mannen, met patjol of arit, nemen reeds van verre hun tjaping af. Deze onderdanigheid doet van Putten goed. Hij gevoelt iets Adamachtigs, iets van heer der schepping, en werpt grootmoedig tabeh's in 't rond, wat de verbazing ten top voert en de zweetende vrouwen achter hem doet stilstaan om hem nateoogen. Doch daar staat, bij een kromming van den weg, een karbouw pal voor zijn neus. Het beest vertrouwt zijne ooggen niet bij zulk eene zotte verschijning, strekt den hals, ziet den kleinen dikzak met wijd-ronde oogballen aan, en begint dan — want het heeft zijn stamhouder bij zich — dreigend te waaien met de platte ooren. Geen snelheid zoo groot als die, waarmee van Putten zich door een pagger wringt en zijn broek scheurt. Heer der schepping af! Zijn zelfvertrouwen keert eerst weder als het logge beest, nog telkens den kop met de groote ooggen omwendende, terug trekt voor de aardkluiten, waarmee een bruin hoedertje hem nu smijt oor, als rechtgeaard Javaan, zijn ijver voor den blanda te toonen als het te laat is.

Ik zal — denkt van Putten, op den terugweg zijne naaktheid met de hand bedekkend — ik zal aan de Leidsche Mij. van Letterkunde voorstellen, het spreekwoord van 't verdronken kalf voor Indie te vervangen door: »De karbouw wordt gesmeten als de broek gescheurd is.»

Op een anderen dag ver het bosch in gewandeld langs de spoorbaan naar Ambarawa, komt van Putten warm en vermoeid aan een kampong-poort, en treedt

binnen om den loerah voor den terugtocht een paardje ter leen te vragen. Geen levende ziel is op het kleine, morsige pad te bekennen. Slechts vertoont zich achter de paggers, op de erven, hier en daar een nieuwsgierige vrouwen-tronie. Alle mannen zijn naar het bosch of de sawah, de vrouwen doen het huiselijke werk.

»Mana roemanja loerah»? vraagt van Putten aan een vrouwmensch, dat met bloote armen gaba staat te stampen.

Zonder antwoord loopt zij ijlings naar binnen.

Iets verder staan twee vrouwen te praten, en van Putten krijgt op zijne herhaalde vraag slechts »hinggihs», »mböten's» en »mböten wonten's» tot bescheid. Hij wordt driftig over de onkunde van deze menschen, en zulks merkende spuwt de eene vrouw van verlegenheid op den grond, terwijl de andere in haren angst het kunststuk volvoert van op van Putten's vragen tegelijk ja en neen te knikken.

Allengs ontwaken nu ook de gladakkers, die in de zon lagen testoven, en schieten, met woedenden maar volkomen noodeloozen ijver, uit de paggers naar van Putten's beenen. De vrouwen, blijde een afleiding te vinden, slaan naar de razende beesten, die nu met grimmen blik deinzen achter de heggen, waar zij knorrend op den loer blijven, soms in onbedwingbaren heldenmoed weer uitschietend. Een kleine jongen, door v. Putten aangehouden, brutaal van vrees, schreeuwt zeer luide antwoorden, waarvan de Hollander niets begrijpt, maar brengt hem toch ten slotte, langs een reeks hellende of stijgende paadjes, naar een donkere pendoppo met zeer laag aflopend dak en onbevoerden grond, waar van Putten geen hand voor de oogen kan zien. Hij struikelt over een bank, en neemt die gelegenheid waar om er op te gaan zitten.

Onverwacht briescht een paard vlak aan zijn oor en, schoon zeer verschrikt en nat in 't gelaat, weet hij nu althans dat er is wat hij zoekt. Een weinig aan het duister gewend, ziet hij den kop van het dier boven eene bamboe-horde uitsteken; voorts een wrakke tafel, twee dito stoelen met doorgezakte zitting, een bank van bamboelatten, aan den wand eenige pajongafbeeldingen in een lijstje, wat kippen, een geit en een verval-

len schutsel, waarachter een vrouwenhoofd hem nieuwsgierig begluurt.

»Tabeh», zegt van Putten.

Het hoofd verdwijnt als een Chineesche schim.

Naast zich hoort hij gefluister. Het is zijn kleine geleiler, neêrgehurkt naast een ouderen sobat.

»Tabeh», zegt van Putten nogmaals.

»Hinggihs», roept de man.

»Apa kowé loerah?»

»Hinggihs», schreeuwt de man.

Maar de kleine jongen, voelende dat dit onjuist is, roept luid: »Mboten, mboten!»

»Apa loerah di roemah?» hervat van Putten.

»Mboten wonten! Mboten wonten!»

»Kenapa dan bilang kowé loerah?»

»Hinggihs!»

»Saja minta pindjem loerah poenja koeda.»

»Hinggihs!»

»Boleh apa tida?»

»Hinggihs!»

»Baik!» zegt van Putten, en gaat zitten, meenende dat het paard nu zal worden gezadeld. Maar noch de »kang» noch de jongen denken er aan. Onbewegelijk zitten zij den blanda te bekijken, af en toe spuwend, en het hoofd afwendend zoodra hij het zijne in hunne richting keert.

Na vijf minuten doodsche stilte vraagt van Putten: »Apa koeda belom klaar?»

»Hinggihs!»

»Mana dan itoe koeda?»

»Hinggihs!»

»Ellendige kerel, met je »hinggihs», bromt van Putten, »ik kom zoo geen zier verder». En hard, driftig op de twee zwijgers toetredende: »Apa sekarang boleh pakeh itoe koeda, apa tida?»

»Kang» staat zonder een woord te spreken op, en verlaat het huis.

»Dia pigi di mana?» snauwt van Putten den kleinen jongen toe, die is blijven zitten.

»Hinggihs!»

»Bliksemsche kwajongen, zal je me nu dadelijk zeggen waar die man naar toe gaat?»

In zijn drift hollandsch sprekende stapt van Putten op het Javaantje toe, dat angstig maar doodstil blijft zitten. De vrouwen-tronie vertoont zich weêr om het schutsel. Van Putten schiet op haar af en roept:

»Mana loerah?!»

Het hoofd verdwijnt pijlsnel. Driftig kijkt van Putten achter het schutsel. Er is niets te zien.

»Dat krot is, geloof ik, betooverd» zegt hij woedend, neemt zijn hoed en stapt naar buiten. Daar komt de »kang» hem weêr tegen, en hij buldert:

»Mana loerah?»

»Hinggih 'ndoro!»

»Loop naar den duivel met je »hinggihs» en je heele smerige hondennest,» barst de vertoornde man los, en verlaat het erf.

En goedig, als ware alles tot ieders tevredenheid afgelopen, klinkt hem achterna: »Hinggih!»

Als van Putten weêr den uitgang der kampong zoekt, staan voor alle erven vrouwen, kinderen, ook enkele oude mannen hem aantegapen. De mare der aanwezigheid van een »lòndò» is als een loopend vuurtje door het dorp gegaan. Iedere groep houdt zich doodstil als hij voorbijkomt, maar kakelt als kippen zoodra hij voorbij is. Kinderen trekken angstig aan moeder's sarong, ontvangen tot troost een oorvijs en krijschen dan erbarmelijk. Gladakkers schieten razend uit de heggen, en vereenigen zich tot een jankend, oorverscheurend koor. De geheele kampong is in rep en roer, en van Putten slaakt een zucht van verlichting als hij uit het poortje op den boschweg treedt. »Heb je ooit zulke stommeriken gezien!» zegt hij geërgerd, onder het slecht beschermend djattihout zijn door de zon gebrand gelaat afwisschend. Maar in de desa blijft het bezoek van den »lòndò,» vooral de gewichtige vraag wat hij er wilde doen, dagen lang het onderwerp van gesprek.

Zoo vermeerdert van Putten langs empirischen weg zijne land- en volkenkunde, en slijt een tiental dagen in het primitieve Kedong-Djatti. Zorgvuldig vermijdt hij alle »conversatie», den contrôleur, den stationschef, den machinist, kortom de haute-volée der plaats, want hij wil vooral »rust» hebben. Slechts brengt hij op een bokje van den loerah, dat hem telkens met krommen hals

naar de beenen bijt, een bezoek aan den zendeling Kamp, een paal of vijf noordoost van de kotta, en komt terug, zoowel fysiek als moreel versterkt door eigen gebakken brood en het gezicht van een echtpaar, dat in de zorg voor twee lieve kinderen, een klein houten kerkje met school, en kalmen arbeid in een paar kleine inlandsche Christen-»gemeenten» voldoende bevrediging vindt voor zijne aan het leven gestelde eischen.

Op den t'huisrit peinst hij over het contrast tusschen de bescheidene levensvreugde van deze menschen, en het onbevredigd jagen naar genot der groote massa.

»Wat zou», denkt hij, »de mensch toch veel gelukkiger zijn indien het beest hem minder beheerschte. Dat laffe, vuile beest in mij is steeds ontevreden met het leven, en toch weer vol angst om het te zien eindigen. Onze lusten, onze zinnen regereen ons. Wij liggen er in als een eiland in de wijde, woelige zee. Een enkele maal komt, over het onmetelijk oppervlak, ons iets liefelickers, iets hoogers aanraken, als een golfje dat aanspoelt van geurig strand. Dan staat ons het nietige, het gemeene van ons dagelijksch leven als bij bliksemlicht voor oogen. Wij zien den afgrond, waarheen wij rennen, naast den weg die ons kan voeren naar een lachend landschap. Onuitsprekelijk verlangen bezielt ons naar het edele, reine, onbaatzuchtige, naar wat ons kan verzoenen met het bestaan. Doch snel verdwijnt het licht; donkergrauw wordt weêr alles om ons heen. Verblind loopen wij de diepte, schoon zij ons is getoond, tegemoet. De goede geest beroert ons niet meer. Ontevreden, onrustig, steeds naar het morgen verlangend en toch den éenen grooten Morgen meer dan alles vreezend, sleepen wij het leven, dat zoo gelukkig kon zijn, als eene kwelling met ons voort».

»Is tegen die fatale aantrekking tot het lage dan niets te doen?» overlegt van Putten bij zichzelf, als hij den avond van dien dag eene wandeling maakt onder den prachtigen Indischen sterrenhemel. »Ik voor mij houd mij, geloof ik, te veel bezig met het aardse, het wroeten naar slijk. Wat weet ik bijvoorbeeld van die eindeloze werelden daar boven? Kom, laat ik mij terstond verbeteren, mij opheffen tot het hoogere, den

sterrenhemel bestudeeren."

En vol ijver beschouwt hij, met den hoed in de hand en het ronde gezicht omhoog, de flikkerende lichten aan het uitspansel. Maar naast het pad is een slokkan, en zich verheffend tot het hoogere loopt van Putten regelrecht in de modder.

»Nu meende ik het toch zoo goed" mompelt hij knorrig, zich in de warme geslotene kamer bevrijdend van zijne besmette onderkleëren. »Is dat nu niet met geweld den mensch naar beneden trekken?"

Maar als hij rustig in bed ligt, wordt hem de waarheid duidelijk: »alles op zijn tijd, zelfs het goede."

Zoo vliedt van Putten's leventje te Kedong-Djatti voort, kalm als de Toentang in den Oost-moeson. Van bandjirs geen spoor, wel wat veel droogte. Des avonds draait vader Puissant, ten genoegte van den gast en het anderhalve Europeesche kind der plaats, aan een ariston, of hoe het instrument mag heeten, waarvan twee tonen doorpiepen en de Toreador, wellicht uit verlegenheid van in zoo'n stille plaats zoo te galmen, de helft van zijn bravour-aria inslikt. Ook speelt van Putten met zijn gastheer caramboles op een biljart, waarvan de zakken met hoekplankjes zijn toegestopt, en de rest van den tijd brengt hij, behalve met wandelen, door met het herlezen der romantische werken van Walter Scott, want hij haat de nieuwe letterkundige school — en verliest er weinig bij dan de kennismaking met veel eigendunk.

Met al deze stelselmatige vermijding van ergernis en inspanning kan hij echter zijne »verschijnseltjes" — zoo noemt hij het samenstel zijner onaangename gewaarwordingen — maar niet overwinnen. In zijn oor snort het als het weefgetouw eener fabriek. Vader Puissant draait soms met biljart en al voor zijne oogen in het rond, en hij hoort in de stilte van den nacht zijn hartslag in zijn hoofd en het geruisch van zijn bloed door de aderen. Hij komt dus tot de conclusie dat »rust" niet voldoende is, en dat de vriend die hem een »kouden neus" aanried het bij het rechte eind had.

Den volgenden middag te 4 uur zit hij op den trein naar Ambarawa. Prachtig ontvouwen zich in het zuiden de golvende vlakten, met den Merapi en Merbaboe

als twee reuzen op den achtergrond. Van Putten zwelgt, met het hoofd buiten het portier, wellustig de zuivere lucht in, die hem over het dal tegenwaait zoolang niet de machinist hem een dikken kolenwalm in mond en oogen stuurt. Te Ambarawa brengen een paar goede paarden hem naar het hotel Unglaub, maar hij gevoelt zich onaangenaam verrast als hij wordt ontvangen door eene bevallige dame, die voor de onlangs gevormde naamlooze vennootschap het hotel te Ambarawa dirigeert, terwijl Unglaub zelf zijn hoofdkwartier heeft te Magelang.

Wat heeft van Putten dan toch tegen de vrouwen? Wel, hij vindt ze kort en goed onuitstaanbaar. Hare zelfoverschatting acht hij slechts geëvenaard door hare domheid. Eene vrouw en logisch denken zijn voor hem tegenstrijdige grootheden. Kwaadspreken van hare zusters, de mannen bekoren door het opwekken der zinnen, steeds vervuld zijn met zichzelf, — ziedaar zijns inziens hare kenmerkende eigenschappen. De eeuwige galanterie jegens deze ingebeelde, onbeduidende, over 't paard getilde wezens is hem een paskwil. Schiller, met zijn »Ehret die Frauen", acht hij een zot. Daaraan is nu eenmaal niets te doen; het ligt in den aard van 't beestje. Van Putten is hierin, als menig mensch, een raadsel, want wel heeft hij treurige herinneringen aan een tweede huwelijk zijns vaders, maar eene lieve moeder en zuster heeft hij bijna hartstochtelijk bemind. Beide zijn echter gestorven, en het is als duidde hij 't de andere vrouwen ten kwade, sedert nog te leven.

Niet goed geluimd dus treedt van Putten de kamer, hem door de bekoorlijke dame met innemenden lach aangewezen, binnen. »Wie zet nu eene vrouw aan het hoofd van zoo'n zaak!" moppert hij, terwijl hij zijn haarborstel uit den koffer haalt en driftig strijkt over de plaats waar eenmaal een krullebol zat. Maar nog grooter wordt zijne ergernis als hij, naar buiten in de zijgallerij tredend, voor de kamer naast de zijne alweder eene bevallige dame in kwijnende houding ziet zitten. Hij stuift in zijn vertrek terug als had hij op een spin getrapt. »Het huis is hier van die schepsels vergeven!" broemt hij. En zijne drift stijgt ten top als hij

terstond ook het »schepsel" in de naaste kamer naar binnen hoort gaan en met een zacht stemmetje, schijnbaar argeloos, als wist zij niets van een mannelijk wezen in hare nabijheid, een aandoenlijk liedje van Mendelssohn hoort aanheffen.

Van Putten houdt van muziek, mits niet door eene vrouw gezongen, maar dat malle wezen zoo terstond — want hij doorgrondt hare streken zeer goed! — in eene kamer naast die van een heer te hooren tjilpen, brengt hem geheel uit zijn humeur. Hij krabbelt op een stukje papier: »De heer van kamer no. 6 verlangt morgen ochtend te 5 uur een wagen naar Magelang", zendt er zijn jongen meê naar de directrice, plakt zijn hoed op het hoofd, en wandelt den weg op.

Een groot bord valt hem bij het licht van een nabijzind huis in 't oog: »boekhandel en leesbibliotheek". De boekwinkel is echter niet te vinden. Na lang zoeken brengt een inlander hem in een steegje, naar het huis van een schoenmaker. De schoenmaker blijkt ook de boekhandelaar. Echt Indisch, denkt van Putten. Maar hij vindt er een schat van oude en nieuwe boeken, die men te Ambarawa niet zou hebben vermoed, en doet er nieuwen voorraad reislectuur op.

Het resterende half uurtje wil hij besteden om zich den stoppelbaard te laten afnemen, want gelijk alle andere publieke gemakkelikheden mist Kedong Djati ook een barbier, en van Putten kan zich wel tatoueren maar niet scheren. Al even zonderling woont de Ambarawasche barbier als de boekverkooper. Een Javaantje brengt den klant, op zijne informatie naar een toekang tjoekeer, door een smal laantje in een donkere kampong, waar hem telkens zonen van Mars en ritselende sarongs voorbijschuiven, tot hij staat voor een bamboehutje, dat gonzend stemgeluid naar buiten zendt.

»Di sini, toean besaar", zegt zijn begeleider, op eene geslotene bamboezen schuifdeur wijzende.

»Apa itoe roesoe di dalam?" vraagt v. Putten.

»Slamettan, toean besaar".

Daar hij den scheerbaas niet in een huiselijk feest wil storen, is v. Putten op het punt den aftocht te blazen, doch zijn prikkelend baardje noopt hem, zijn gids naar binnen te zenden om te onderhandelen. De jongen

komt terug, verzeld van een tanigen Niasser, gewezen »orang baris (*), als de meeste barbiers in garnizoenen.

»Toean soeka di tjoekeer?" vraagt het mannetje.

»Ja", zegt v. Putten, »tapi saja kira..."

»Boleh, boleh, toean besaar", zegt het mannetje ijverig, draaft naar binnen, komt terug met een stoel en een uitgedroogd vrouwtje, dat een potje met water draagt, en zeept v. Putten in de buitenlucht in. Middelerwijl gaat het gegons daarbinnen, onmiddellijk aan v. Puttens oor, over in een soort van brullend koor, telkens met een stoot invallend, nadat een solist iets heeft voorgehuld. Zonderling, denkt van Putten, hier stil als een muis met een scherp mes op de keel te zitten onder zulk gebrul. Maar de Niasser scheert kalm door, ais behoorde dit tot de gewone accessoires van een salon de coiffure.

»Apa toch itoe?" vraagt van Putten, tusschen twee streken in, als eene bijzonder krachtige aanval van het koor hem eenige bloeddruppelen kost.

»Saja poenja orang toea meninggal abis seratoes hari, toean besaar", antwoordt de Niasser, van Putten het bloeddruppeltje met den vinger van de wang strijkende.

»Zoo" antwoord van Putten, zich houdende of hij 't nu volkomen begrijpt. Maar telkens is het hem als wilden de zeer verbolgen lijkzangers de schuifdeur openwerpen, en bij den aanblik van den ontblooten blanda-hals overgaan tot een bloedig zoenoffer voor den gestorven ouden heer. Hij is dus blijde als, na een onnoemelijk aantal der onvermijdelijke en toch zoo onnoodige laatste streekjes, het vuile scheerlapje hem van den schouder wordt genomen. Het geval, dat een zelf reeds gerimpelde Niasser doodleuk voor zijn huis staat te scheren onder een lijkzang voor zijn vader, komt hem nu zoo grappig voor, dat hij het mannetje een gulden in de hand stopt, met de woorden: »voor orang toea."

»Trimakassi, toean besaar," zegt de schrapper met een fijn lachje, als dacht hij met het bekende eigengerichtige jongetje: 't is toch prettig voor een zoon, zooveel genoeg te beleven aan zijn vader!"

»Een zonderlinge plaats, dat Ambarawa," denkt van

(*) Naam, waaronder bij vele inlanders onze soldaten bekend zijn, van baris: gelid of lijn. Van daar ook *barisan*.

Putten, met prikkende wangen naar het hotel terugkeerende; »een logement, vergeven van vrouwen, een boekhandelaar die schoenen maakt, en een barbier die de klanten buiten scheert terwijl hij in zijn salon laat dood bidden.»

Het eten laat hij zich brengen in zijne kamer. Maar de buurvrouw heeft hem terstond in de gaten. Tot aan de etensbel doet zij hem, steeds argeloos, genieten van Schubert en Jensen. Onder het diner, in haast gebruikt, heeft hij een oogenblik rust, en terstond daarna legt hij zich te bed met een der kussens op zijn oor. Maar zóó komt hij er niet af. Tegen negen uur begint in de aangrenzende kamer een eindeloos geschuifel en geneurie, afgewisseld door kleine pauzen, als van iemand die luistert. En dan weêr dat gemaakte argelooze, zilverachtige stemmetje! Van Putten vergaat van ergernis, en geeft zijne wanhopige pogingen om niet te hooren op. Als hij eindelijk in een onrustigen sluimer valt, is zijn minachting voor de vrouw aangewakkerd tot fanatisme.

Hur, hur! Roet, roet! Klits, klets! Ngir, ngir! Rrr! rrr! Hur! Roet! Rrr! Rrr! — zoo raast en fluit en kletst en gilt het van Putten den volgenden morgen te half zes om de ooren. De levenmakers zijn de looper en koetsier van den wagen, die, hotsend en botsend in de vliegende vaart van zijn tot razernij opgehitst vierspan, langs den grooten weg van Ambarawa naar Magelang snelt, den verbouwereerden reiziger op en neêr wippend op de doorgezeten kussens. Zóó'n helsch lawaai heeft hij nog van zijn leven niet gehoord. Maar hij houdt zich, groot wijl hij hier en daar witte schimmen voorbijsnoort die hij in de vaart herkent voor bed-warme, aan den ingang van hun erf luchtende, Europeanen en hunne dames. Het kleine toppie schots en scheef op den bol, tracht dus van Putten een gezicht te zetten als ware geene bezigheid ter wereld hem gewoner dan onder zulk spektakel over 's heeren wegen te hollen. Blijkbaar echter gaat het hem slecht af, want menige glimlach, ock van enkele voor humor vatbare bruine broeders, wordt hem achterna gezonden.

Als een kleine duivel, in kort broekje en doorzweet baatje, springt, schreeuwt en kletst het loopertje, een tenger Javaantje met ongeloofelijk vlugge beentjes. Met

den korten zweep weet hij, zoo hij hem niet op de paardenbillen doet neêrdalen, knallen te geven, die van Putten door merg en been gaan. De jongen kent het kunstje om met de punt van den slag den straatweg te raken, en geeft den blanda, die voor het genot van dit obligaat ruim f 20 heeft betaald, de volle maat voor zijn geld. Nu en dan is er een oogenblik verademing, waarin van Putten zijn hoed recht zet en met het derde deel van Veth's Java in de streek tracht t'huis te komen. Maar een verschrikkelijke gil vlak in zijn oor doet hem woedend opspringen en den looper overstelpen met Hollandsch-Maleische vloeken, door het ijverige Javaantje blijkbaar opgevat als een compliment wegens zijne virtuositeit in het vak. Dan vliegt het ventje weêr met dubbele woede naar een der magere knollen, die juist bijzonder goed zijn best deed, en van Putten zinkt op het harde kussen terug met de onderwerping van een ter dood veroordeelde, wiens verzoek om gratie is gewezen van de hand.

Doch aan alle lijden komt een end, en als de post Djamboe is gepasseerd brengt de stijgende weg van zelf het hollende vijfspan tot staan. Slecht gevoede sapi's worden nu herhaaldelijk voorgespanssen, om den wagen stapvoets opwaarts te trekken. Bij kleine hoogten echter acht men sapi's onnoodig, en dan geven de vier knolletjes hun ongenoegen te kennen door, onverzettelijk als een boer tegenover een nieuwe uitvinding, dwars op den weg te gaan staan. Geen menschelijke macht, geen genialiteit van looper of koetsier is dan in staat, hen van de plaats te brengen. Ieder zijn beurt, zeggen zij; thans regeeren wij. Maar wel is hun kroon er een van doornen, want onbarmhartig dalen de striemen van 's loopers kort zweepje en van 's koetsiers lange chambrière op hunne harde knoken. Af en toe protesteert een der stakkerts door beide achterhoeven loodrecht in de lucht te werpen of door een bil — als men een dun overtrokken kapstok met dien molligen naam mag vereeren — buiten de strengen te wippen. Dan regent het weêr slagen, stompen en prikken, die de weêrspannige zich onverstoort laat aanleunen. En deze passieve tegenstand duurt soms zóó lang, dat van Putten niet inziet waarom er ooit een end aan zou

komen en op middelen peinst om op andere wijze zijne reis te vervolgen. Onverwacht echter, zonder eenig blijkaar motief, komt er beweging in den wagen, koetsier en looper gillen een allerafgrijselijkst duet, een hagelbui van slagen, een krachtige ruk aan het wiel blazen het vonkje aan, en wat onmogelijk scheen gebeurt: de stoffige santekraam rolt verder tegen de hoogte op. Als dan het toppunt is bereikt, weet ieder van de zes hoe laat het is. Men moet zich houden als had men daareven slechts halt gemaakt om den reiziger het schoone uitzicht te doen genieten, maar stelde eigenlijk zijn lust en leven in den »sausenden Galop”. Spontaan zetten de schuldbewustje knolletjes het in den vliedenden ren; hoog zwaaiend met den arm doet de koetsier links en rechts zijne slagen knallen, de looper gilt, fluit, klapt, giert, springt als een bezetene, beenen vliegen over de strengen en weër er in, alles hobbelt en rent als gold het een cavaleriecharge, opgejaagde steenen springen over den weg, fijn grint regent den reiziger om de ooren, en met alle macht klemt hij zich aan de kap van den wagen om niet te worden uitgesmeten. Als de paardjes, met flanken als werden zij door een lucht-pomp ingezogen, ademloos en nat als een verdronken kat, bij den volgenden post ophouden, denkt van Putten: »Dat is eerst hollen of stilstaan. Een vierspan voor een reiswagen is waarlijk wel een der meest typische zaken in dit wonderlijke land van Oost-Inje”.

Intusschen geven de pauzen van de worsteling tusschen paard en mensch van Putten gelegenheid, de omringende vergezichten te bewonderen. De Merapi en Merbaboe, wier noordelijke hellingen hij op het spoortraject van Kedong-Djatti beschouwde, ziet hij thans, steeds meer nabij, van de westzijde. Door een breeden zadel in elkaâr overgaande, dus een keten vormende tusschen de ruim 9000 voet hoge ruggen van den Merbaboe en den iets lageren maar machtig ruwen top van den Merapi, begrenzen zij het uitzicht langs den geheelen rit naar Magelang, aan de overzijde van vruchtbare en rijk bebouwde valleïën. Rechts verheft zich, na eenig voorbergte, de kolossale Soembing, van alle omringende reuzen de meest kolossale, als een regelmatige stompe kegel ten hemel rijzende. Ook het Djamboe-gebergte,

waarover de weg met afwisselende hoogte loopt, geeft bekoorlijke gezichten op lachende dalen, begrensd door lagere bergtoppen.

Veel afwisseling komt er intusschen niet. Over Pingit, Medana en Setjang rijdende, waar de weg naar Temangoeng noordwestwaarts afbuigt, vindt van Putten hetzelfde vergezicht even regelmatig terug als de op iederen post om hunne fooien vragende koetsiers en loopers. Ook ziet hij op die pleisterplaatsen geregeld den volgepropten wagen van een naar Magelang overgeplaatsten adjudant onderofficier, waaruit tusschen vogelkooien en andere luxartikelen juist genoeg wits te voorschijn komt, om van Putten te doen begrijpen dat er weer zoo'n vrouw in 't spel is. Telkens wordt hij door den uitgestaptten zoon van Mars aangeklampt met de klacht, dat het gouvernement hem slechts enkele centen palen- en koeliegeld verstrekt, maar verder de geheele dure verhuizing voor 's mans eigene rekening laat. Van Putten, die een warm hart heeft voor militairen, deelt zijne ergernis, maar kan niet laten telkens een zijdelingschen blik te werpen op den wagen vol zorg, en aldus aan zijn beklag het zwijgend verwijt toevoegen: man, wat doe je ook met zoo'n blok aan je been!

In volle vaart, onder vroolijk zweepgeknal, hotsend en botsend als bij den uittocht, vliegt eindelijk de bestoven wagen met den niet minder bestoven van Putten de hoofdstad van Kedoe binnen. Het is ruim 10 uur in den morgen. Bij al het obstructionisme der knolletjes is dus toch slechts $4\frac{1}{2}$ uur over den rit gedaan, en koetsiers en loopers hebben hunne fooritjes wel verdiend.

Ook te Magelang stapt van Putten af aan het hotel Unglaub, dat met het logement te Ambarawa en de uitgebreide paardenverhuurderij naar die stad, Djocja, Temangoeng en Wonosobo onlangs in een naamlooze vennootschap werd geconverteerd, met den ijverigen Unglaub tot directeur.

De »ijverige” komt van Putten tegemoet, snel en hard sprekende, half Duitsch half Hollandsch, de helft der letters inslikkende en twee maal zooveel woorden in de minuut gebruikende als een gewoon mensch. Hij heeft

nog kamers vóór en kamers achter, en van Putten kiest er een vóór, waar juist onder opwekkend trompetgeschal eene compagnie infanterie voorbij trekt.

»Waar gaan die soldaten naar toe?» vraagt van Putten.

»Die kommen zoerug vom schieszen.»

»Van wat?»

»Vom schieszen, schietübung gehouden.»

Van Putten kijkt de flikkerende, in de verte verdwijnende, geweren met meer eerbied na wijl zij pas zijn afgeschoten.

»Liebt u die militairen, Meinherr von Putten?» vraagt Unglaub, en draaft, zonder het antwoord aftewachten, door: »So kunnen Sie hier uw hart aufholen. Jeden tag bataljons of kompieën, trom, trompeten, moeziek op jeder oer van den dag, schieszübungen, feldübungen, übungen aus der rekruten-sjool, kompie-sjool, bataljoons-sjool, militair marschen, dat halt hier nicht auf. Morjens om fünf oer kommen bereids de trompeten jemand uit den sjaaf hoolen.»

Dat is een kolfje naar van Putten's hand. Dubbel verheugt hij zich nu Ambarawa, met zijne vrouwen, terstond te hebben verlaten. Schoon nauwelijks 3 minuten in de voorgallerij, verzekert hij papa Unglaub dat zijn hotel uitstekend en gezellig is ingericht, waarin hij toevallig gelijk heeft. »Danke schon, danke schon, Herr von Putten, u wilt u jetzt wohl lekker machen gehn,» zegt Unglaub, en bijna reeds in het zelfde oogenblik geeft hij, met grooten woordenvloed, orders in de stalhouderij.

Van Putten loert voorzichtig om het scherm, dat het stuk gallerij zijns buurmans scheidt van het zijne, en vreest al, weér eene weduwe te zullen zien. Ditmaal is het echter een manspersoon, blijkens zijn gebiesde blauwe pantalon een officier, maar overigens in hemdsmouwen en, het hoofd op beide ellebogen gesteund, verdiept in boeken en kaarten die hem aan alle zijden omringen.

»Ik wist niet dat Indische officieren, als zij er eenmaal zijn, nog zooveel studeeren,» denkt van Putten, en trekt stil zijn hoofd terug.

Na zich te hebben lekker gemaakt strekt hij met welbehagen zijne beenen uit in een luien stoel in de voorgallerij, en gaat naar den weg zitten kijken. Telkens ziet hij soldaten voorbijgaan, nu eens een paar man met

de politiemuts op, dan meerdere met een sergeant, zelfs komt een geheel bataljon, musique en tête, voorbijtrekken. Een paar officieren houden elkaar op den weg staande, schudden bedenkelijk het hoofd en voeren een geheimzinnig gesprek. Twee fuseliers, de politiemuts op peer-vormige koppen, gaan voorbij; een straal tabaksap op den grond spuwende met een gezicht als wilde hij zeggen: dit schijnt nu wel gemakkelijk, maar een man van onder-vinding spuwt heel anders dan een domkop, spreekt de een met zeker gewicht: »Let is op wat ik je zeg, Kees, astie g. v. d. die verrekte kromme pooten van slappe Janus in de gaten krijgt, dan rookt g. v. d. de kepies-kmandant een pijp dat 'm de jenever uit ze'n oogen loopt.»

Er is hier zeker iets bijzonders aan de hand, denkt de scherpzinnige van Putten. Ziedaar alweér een paar officieren.

Kletterend met hunne sabels vallen twee luitenants, van den hooger gelegen straatweg, binnen bij den blokkenden kameraad naast van Putten.

»Allo dikke, gooi die bullen nou maar weg,» roept de een. »Rijen doe je toch!»

»Als die beroerde krijgsgeschiedenis er maar niet zoo dun op zat,» mompelt de dikke. »Van geschiedenis heb ik nooit kaas gegeten. Ik weet er net zooveel van als een pasgeboren kind van transcendentale wijsbegeerte.»

»Dat hoeft een kind ook niet te weten,» zegt de derde, »als het den tepel maar kan vinden. En zoo blaas ook jij, als 't op kloppen aankomt, je partij wel al weet je niet hoe ze 't vroeger hebben gedaan.»

»Ja maar zoo denkt de-n-ouwe er niet over.»

»De-n-ouwe, de-n-ouwe! Alsof die daar zal gaan examineeren! De kapitein vraagt immers!»

»De-n-ouwe zelf ook.»

»Misschien even, voor de friem, maar onze brave Hein leidt de bewegingen, en die weet wel wat voor vleesch hij in de kuip heeft.»

»Komaan dan, geen gezeur meer!» roept de derde. »Kassi pait!»

»Die luitenant moet blijkbaar een examen doen,» denkt v. Putten. »Wat kan dat zijn, hier te Magelang?»

De eerste etensbel stoort hem in zijne overpeinzingen. Hij schiet een jasje en een pantalon aan, en spoedt zich

naar tafel. De eetzaal, ruim en vroolijk, met draperie boven het buffet, steent hem genoeglijk, doch geruimen tijd zit hij alleen aan het uiteinde der lange tafel. Daarna komen eenige heeren afzakken, bewegelijk of op hun dooie gemak, meest in fantasie morgentenuë, een zelfs met slaapproek onder een vrijschijtertje, blijkbaar allen officieren en ook alweër vervuld met het geheimzinnige onderwerp, dat hoel Magelang schijnt bezig te houden.

»Wat wordt bij jullie behandeld?»

»Weet ik het? Bundelvuur, wapentechniek, tirailleursgevecht, indische krijgsgeschiedenis, God weet wat.»

»Die beroerde geschiedenis!» moppert weër de dikke, die na een paar paitjes met wat verhoogde kleur is komen aansloffen.

»Ze zeggen dat de-n ouwe bijzonder lastig is.»

»Praatjes; hij is de humaniteit in persoon.»

»En strikt onpartijdig.»

»Hij zou z'n eigen broer aan de galg brengen als-ie 't verdiende.»

»Dan zal ik zeker wel hangen,» bromt de dikke.

»Als jij hangt breekt tóch het koord,» roept een kleine magere, met schelle stem.

»Jij kunt wel bengelen aan een draadje, als harlekijn,» antwoordt de dikke.

»Hoe laat komt ie?»

»Ik hoor tegen een uur of tien.»

»Met geur?»

»Neen met een wagen.»

»Uiënboer!»

»Zoomaar zonder eenig ceremonieel?»

»Alleen twee voorrijders. Hij komt immers niet in uniform.»

»Waarom dan voorrijders?»

»Om ouwe wijven, zooals jij, van de baan te houden.»

»Hij logeert bij den kolonel.»

»Geen quaestie van. Dat zou geen houding hebben.»

»Waar dan?»

»Bij den resident.»

»Ik heb gehoord bij den kolonel.»

»Je tante logeert bij den kolonel.»

»Prettig voor 'm!»

Van Putten, geïsoleerd aan het einde der tafel, wijdt

quasi zijn geheele aandacht aan zijn bordje rijst, maar brandt van verlangen om te vragen wie dan toch wordt verwacht, die het wel en weë van heel Magelang schijnt in de hand te hebben. In een oogenblik van stilte vraagt hij den dichtst bij zittenden heer, in kabaai met zwart jasje:

»Pardon, mijnheer, wie wordt toch hier verwacht?»

Algemeene wending der hoofden in van Putten's richting. Haantje de Voorste zegt hardop:

»Daar valt er een uit de maan.»

Van Putten kleurt tot op zijn rug. De door hem toegesprokene echter antwoordt beleefd:

»U is vreemdeling? Wien heb ik het genoeg?»

»Van Putten. Van Putten uit Senarang.»

Haantje vindt de gelegenheid schoon om aardig te zijn, en valt in: »Een broer van dien van Putten, met wien ieder accoord is?»

Van Putten kleurt weër, maar nu van kwaadheid, en zegt: »Neen, ik ben die van Putten, tegen wien men op 't oogenblik onbeleefd is.»

Gelach. Men gunt haantje wel dat hij eens troef krijgt. Deze weifelt een oogenblik of hij kwaad zal worden of lachen, en kiest het laatste als vond hij 't een aardige grap. Van Putten's aanzien stijgt.

»Mijnheer van Putten, aangenaam kennis te maken,» zegt die met het zwarte jasje. »Mijn naam is Snijders, officier v. gezondheid 2de kl.»

Van Putten wil het gebruikelijke genoeg tekennen geven, maar verslikt zich aan een glas wijn. Zijn aanzien daalt. Een verstandig man verslikt zich slechts ter gelegen tijd. Haantje lacht met leedvermaak, en tracht het verloren terrein te herwinnen. Hij vindt echter geene instemming, en de dokter zegt na een oogenblik pauze:

»U weet dus nog niet, mijnheer v. Putten, dat de generaal afdeulings-commandant morgen hier op inspectie komt?»

Voor van Putten gaat een licht op.

»Waarlijk,» zegt hij, »komt generaal Vetter hier? Dat doet mij genoeg. Ik ken hem nog al.»

»U is toch niet in 't leger?» vraagt de dokter, met blijkbaren twijfel aan de krijgshaftigheid van het goedgebuikje.

»Neen, maar mijn broer is in Nederland bij de artillerie, en ik wou vroeger zelf naar Breda, maar ze hebben me afgekeurd, en toen ben ik maar koopman geworden.»

Dit »maar» draagt de algem eene goedkeuring weg. De dokter stelt hem voor aan de andere officieren.

Er wordt nog wat gehannesd over de a. s. inspectie, maar er heerscht eenige gedwongenheid, en de een na den ander trekt af. Van Putten maakt met den dikke, vóór hunne kamers, nogeen praatje.

»Hebben er bij zoo'n inspectie werkelijk examens plaats?» vraagt hij, op de geopende boeken wijzende.

»Wel zeker», antwoordt de dikke. »Van 's morgens 8 tot 's middags één worden we op den tand gevoeld.»

»Allen tegelijk?»

»Neen, de luitenants compagnie's gewijze, de kapiteins en hoofdofficieren gezamenlijk.»

»Maar een minder goed succès zou u toch niet in uwe carrière kunnen benadeelen?»

»Nou, daar zou ik niet op willen zweren, althans voor de hoofdofficieren. Maar buitendien, niemand rijdt graag. Ik kan u verzekeren dat iedere officier te Magelang, van den hoogste tot den laagste, op 't oogenblik in de rats zit.»

»Voor die wetenschappelijke bijeenkomsten?»

»Voor alles. Die slaapzakken zijn niet zindelijk; dat geweer is niet in orde; die houding is niet goed; dit is niet schoon, dat is niet in den haak, rijdt u den aanemer wel behoorlijk na, uwe straffen zijn te streng, uwe straffen zijn te slap, uwe straffen worden niet in behoorlijke woorden opgelegd — van alles en nog wat komt er kijken, zoowel voor hoogere als lagere officieren.»

»En maakt de generaal die aanmerkingen zoo openlijk, voor den troep?»

»Neen, dat moest er nog bijkomen. Gedurende de inspectie teekent zijn adjudant alles op, vereenigt het later tot nota 's van bemerkingen, en deze worden den chef als een cadeautje t' huis gezonden.»

»En is generaal Vetter streng?»

»Natuurlijk, want daarvoor komt hij inspecteeren. Maar overigens — wilt u wel gelooven dat wij voornamelijk tegen z'n bezoek zoo opzien omdat wij 'm res-

pecteeren? Ieder officier weet dat-ie door en door op de hoogte is, maar dat-ie ook niemand zal bevoor- of benadeelen zonder strikt recht, en juist daarom vindt ieder 't beroerd, een minder goeien in druk op hem te maken. Voor een ouwen sòk zouden we lang niet zoo in de piepzak zitten. Maar als 't u 't zelfde is, mijnheer van Putten, ga ik nu wat maffen, want ik heb een vermoeienden dag gehad.»

»Slaap lekker, mijnheer, en dank voor uwe inlichtingen.»

Den volgenden morgen te half zes wordt van Putten gewekt door de tonen van een trompet en de commando's voor eene compagnie, die den hoek bij het hotel Unglaub omzwenkt. Hij staat terstond op, drinkt een kop koffie en gaat op het pad in de richting der kazernes.

Een tooneel vol levendigheid doet zich hier aan hem voor. Het groote plein, aan drie zijden begrensd door een rijweg en militaire gebouwen, is overdekt met soldaatjes, in alle richtingen marcheerende en exerceerende. Het gezicht brengt van Putten de doozen met looden mannetjes in de gedachten, die zijne moeder voor hem tot een veldslag opstelde. Maar hij had blauwe en roode, en hier zijn alleen blauwe met gele biesen. Vlak naast hem, op den weg — zij zijn nog te stom om op de vlakke te mogen komen — stapt een risje kersverse Ambonezen, de politiemuts op de wijd uitstaande ooren, pink op den naad van de broek, als ganzen achter elkaar, terwijl een korporaal roept »in"! »toewè"! »in"! »toewè"! en den lummels tot af wisseling eenige inheemsche vloeken naar den dikken kop smijt. Tusschen dit a b c en de hogere school ziet van Putten de krijgskunst der infanterie in alle schakeeringen inpompen: zonder geweer, met geweer, in dubbele en enkele rotten, in looppas, gewonen pas, zwenkingen, halten, tot aan het bajonetgevecht toe, waarbij telkens eenige aanvallers vooruit springen om een nijdigen steek te geven in den buik van den onzichtbaren vijand, het wapen rookend van bloed terugtrekken, achteruit springen om een klewanghouw te ontwijken, links en rechts ronddansen om andere slagen te pareeren of nieuwe prikken toetediennen, kortom een gratis voorstelling geven, hoe de Atjeher te dezen plaatse zou worden toegetakeld — indien hij er was. Tusschen de

laagste en de hoogste klas, de ganzen en de bajonet-vechters, hoort men commando's van allerlei soort: ovèr . . . 't gewirr! zet aaff . . . 't gewirr! . . . en schouderen, presenteeren, aanleggen, vuren, laden, nogmaals vuren, en wat verder maar bij mogelijkheid met een geweer kan worden gedaan. Slechts schieten doet men hier niet; het blijft bij dreigen, en in alle veiligheid kan dus van Putten, na een half uur zijn hart aan het militaire schouwspel te hebben verkwikt, een korporaal aanspreken, die langs den weg slentert met zekere onverschilligheid in de beenen en een eigenaardige kromming der armen, als waren zij verwonderd niets te doen.

»Morgen korporaal», zegt van Putten met beleefden groet, want hij acht den Indischen soldaat naar zijne moeilijke en nuttige taak, niet naar stand of opvoeding.

»Morgen mijnheer», antwoordt, met militair saluut, de korporaal, een klein, vief ventje met een slim, hoekig gezicht, en zooals van Putten spoedig merkt een soort van geleerde onder zijn's gelijken.

»Kun je me ook eenige inlichtingen geven, korporaal?» vraagt van Putten, met iets goedig bedeesds in houding en stem. »Ik ben hier vreemd.»

»Da's» navenant van 't geen meneer zal vragen», antwoordt de krijgsman slim.

»Hoe heet het ple in, waar al die soldaten exerceeren?»

»Ja, wat za'k meneer zeggen, 'n naam heit 't voor zoover ik weet niet, maar wij noemen 't maar kort af: 't eksiesse veld van 't tweede dupot».

»Hoe zoo, tweede dupot?»

»Wel 't tweede dupot-batteljon. Daar komen zooveel als alle rekruten bij, en die worren hier afgekseerd.»

»Zijn dat allemaal dan recruten? Dan moet dat bataljon wel buitengewoon sterk zijn.»

»Ja, zoo om en de bij een 1700, 1800 man.»

»Wel geducht. En er liggen hier immers nog meer troepen?»

»Nou en niet zuinig ook. Het 2de, het 6de en het 7de, maar 't tweede is niet veel om uitterrukken, daar komen de invelders van Atjeh en zoo al meer bij, om weêr wat opteflikkeren.»

En 't 6de en 7de?»

»Dat zijn marsbatteljons, zooveel gezegd als om he-

dendaags uitterrukken.»

»Hedendaags? Moeten zij er van daag op uit?»

»Dat nou juistement niet, maar ze motten toch heden-daags gereed zijn om uitterrukken als er wat aan de hand is.»

»Zoo, juist, iederen dag. En waar exerceeren die bataljons dan, als hier alleen recruten zijn?»

»Wel die trekken uit, op marsch, per kompie of batteljon, en dan ekseeren ze uit de kompie's of de batteljon's school, of ze gaan schieten in de banen bij de Tidar.»

»De Tidar? Wat is dat?»

»Wel meneer, 't is niet om 't een of 't ander, maar ik kan wel zien als dat u niet van de plaats bennen. De Tidar is zoo'n berchie aan de andere zij van de stad, gind uit (naar het zuiden wijzende), 'n broeder zou je zoo zeggen, als er suiker op was. M'n meid heeft me wel willen vertellen asdat de Javanen menschen hier in de kontree denken dat 't 'n dooie »poes (*) is met een grooten spijker in d'r kop, maar dat volk heit altijd van die fratsen».

»In ieder geval is dit nogal vreemd. En is daar de schietplaats van de troepen?»

»Ja, je hebt daar 'n stuk of wat banen, die bij gelijk as een ster op den berg uitloopen, en ze kenne hard schieten vóór en alleer ze 'm wegblazen. En ekseeren doen ze d'r ook wel, want daar is terrein genog om den broeder. Ook rukt de troep wel uit voor veldoefening, kompies, batteljons of bergade's gewijze, en dan krijgt 'n mensch 'n lesje an, meneer, da' kan 'k u vertellen!»

»Waarin bestaat dan zoo'n veldoefening?»

»Ja, hoe zè 'k u dat nou 't best eksplaneeren? Ik zel maar is onderstellen dat er een bergade uitrukt en dat u de vijand bent en zooveel als tot Djokja doorgedrongen, en nou wil u verder naar Magelang mersjeeren. Nou willen wij, die zooveel als de verdedigers bennen, u zoover niet laten kommen en trekken u in 't gemoet. Omdat u de vijand bent krijgt u een witten doek om

(*) Onder de Javanen gaat een legende dat de heuvel Tidar, ten zuiden van Magelang, 3 à 400 voet boven de stad gelegen, de »poeser» of het middenpunt van Java zou zijn, en dat door zijn kruin een groote spijker zou zijn gedreven, waarmede Java aan de aarde is gehecht (Veth's Java deel blz. 558).

uw helmhoed, en nou valt u aan, maar u krijgt zoo akelig veel vuur van onze artelderie. . . .

»Artillerie? Ik dacht dat die hier niet was?»

»Die ister ook niet, maar die wordt gesuppezeerd en gerippresentreerd door 'n vlachie. Alevel ze zeggen dat we hier nou artelderie krijgen, en dat zal wel zoo zijn, want daargunter (oostwaarts wijzend) neven aan de kazernes van 't 6de en 7de, maken ze d'r al 'n kampement voor. Maar wa 'k zeggen wou, u mot dan, kwa vijand, terugtrekken voor onze artelderie, en stantepé zendt de overste u nou 'n escadron kaveldrie op 't lijf . . .»

»Maar cavallerie is hier ook niet?»

»Dat is zoo, en daarom wordt weêr 'n vlachie als kaveldrie vooruitgeschoven. Nou hebben we, zoo as wij milletairen dat noemen, 'n gunstige posiesje. 't Hangt nou verders maar van de bewegingen af, wie 't zel winnen. Ik voor mijn part zeg altijd maar: omtrekken, jongens, omtrekken. Trek ze om, en je hebt ze, zóó denk ik er over. Maar ik heb een luitent kulnel gekend, die wou altijd maar van voren aanvallen. Blaas er eerst, zee-die, 'n schep bruine boonen in asof je 'n klap op je wang gaf met je mond vol grauwe erten, en dan voorwaarts er op los! Maar, zeg ik, overste, als je dan op je kop krijgt, wat dan? Dan de kaveldrie, zeit-ie. En as *die* dan ook z'n kop stoot tegen 'n kré? Dan is, zeit-ie, net as bij Hannibal op de Zuiërzee alles perdu, forslonneur. Maar wat zeg u nou meneer, tot dat forslonneur kan je altijd nog komen, en ik wil dan maar liever m'n huid ook bergen. Ik ben maar 'n kepraal, meneer, maar *mijn* plan van kepanje zou altijd en toezjoer zijn: trek ze om, pak ze in d'r rug en d'r borst tegelijk, en dan in d'r eene zij met je caveldrie, en met d'r andere zij plak je ze teugen 'n rots of 'n rivier an, en dan wou 'k wel is zien wat 'r nog van de smeerlappen overbleef. Tot frikkedel hakte ik ze, meneer, tot frikkedel!»

»Dat is goed en wel», zegt v. Putten, als neemt hij de strategie van den korporaal ernstig op, »en ik ben overtuigd dat jou stelsel beter is dan dat van den overste. . . .»

»Dat wil ik nou niet zoozeer zeggen. 't Is niet om 't een of 't ander, maar ik wilde u maar uitleggen . . .»

»Ja, ik begrijp je wel. Maar wie beslist nu, wie 't ge-

wonnen heeft, want met cavallerie en artillerie van vlaggetjes, en los kruit in de geweren, zal dat niet altijd zoo heel duidelijk zijn?»

»Dat zegt u wel. Ik zie, u is ook niet van gisteren. Maar hiervoor hebben wij zooveel als wat wij milletairen noemen »rebieters». Als 't gedaan is roept de kulnel, die om zoo te zeggen de ginderale blik heeft, al de ofsieren en de rebieters bij mekaâr, en dan maken ze uit, wie hier klop gekregen heit en wie daar most rittereeren, en de kulnel decizeert tot slot en besluit wie gewonnen heeft. En teugen dezen of genen batteljons-kommandant zegt-ie: dat heb je slecht geprakkezeerd, of tegen een kepies-kommandant: je hebt niet vurig genog geattekeerd, of: je had op dat monument achteruit moeten rittereeren, en zoo al meer. En as dan ieder op zoo'n wijs 'n tikkie of 'n likkie beet heit, dan is 't gedaan, en dan komt de heele bergade, met muziek antèt, Magelang weêr binnentrekken.

»Vriend», zegt van Putten, »je hebt me daar eens kort en duidelijk uiteen gezet, wat eigenlijk militaire manoeuvres zijn». De korporaal kucht met gepast gevoel van eigenwaarde. »Zeg me nu nog eens, wat zijn dat allemaal voor vrouwen die daar zitten?»

Van Putten wijst op een soort zittend vrouwen-kamp, ter zijde van den weg, pratend, lachend, gierend, sirih kauwend en strootjes rookend. Ook zit hier en daar in een afgezonderd hoekje een troepje te spelen met smerige kleine kaartjes, terwijl een af ander beslijkt ventje erbarmelijk bij de moeder staat te huilen, zonder dat de aan het spel overgegevene zich in 't minst aan haren spruit laat gelegen liggen.

»Wel» antwoordt de korporaal, »dat zijn soldatenmeiden.»

»Wat doen die hier eigenlijk?»

»Zooals u ziet, ze zitten maar.»

»Hebben ze dan den heelen dag niets te doen?»

»Dat nou juistement niet. Ze koken 't potje van d'r laki, poetsen z'n bullen en zoo al meer. Maar 's morgens hebben ze weinig te doen. As de kezerne om zes uur open gaat, komen de meesten naar buiten, ofschoon in de kezerne ook vrouwenloodsen zijn; en zooals u ziet, dan zitten ze hier maar. Sommigten verkoopen 't een of

't ander, en daarvoor motten ze permissie hebben, maar voor de rest doene ze niks."

»Heeft iedere man zoo'n m . . . zoo'n vrouw?"

»De inlanders meest allemaal, maar wij Européjanen loopen nog wel is links en rechts."

»Hoe zoo, links en rechts?"

»Nou ja, u hebt toch ook wel is in 't heelal rond gekeken?"

»En slapen mannen en vrouwen in de kazerne zoo maar door elkaâr?"

»Da 's te zeggen, iedere vrouw met d'r laki."

»Natuurlijk" zegt van Putten, wat verlegen met de zaak. »Ik bedoel of de verschillende *paren* ieder een afgezonderd kamertje hebben."

»Wel mijnheer, laat nou na u kijken. U kunt toch niet eischen dat iedere soldaat met z'n meissie, net as in de Marsjal de Tuurèn in den Haag, een eigen departement zal hebben?"

»Neen maar. . . ."

»Hoor eens, mijnheer, 't is niet om 't een of 't ander, maar van 't soldatenleven hebt u, geloof ik, nog niet veel kaas gegeten. Is 't al niet mooi dat de manschappen, die vrouwen hebben, afgescheien leggen van de vrijgezellen en dat 't kader appart lezies heeft? Maar heerenlozementen kennen we van de kezerne niet maken, dat zit 'r niet an."

»Zou 't dan niet mogelijk zijn, geene vrouwen in de kazernes toetelaten?"

»Och meneer, neem me nou is niet kwalijk, maar u en uws gelijken hebt al van vrouwen wat u maar verkiest (van Putten glimlacht pijnlijk), en nou schijnt u te denken dat soldaten, jongens in de kracht van derlui leven, maar stukken hout bennen. Motten ze dan koetkekoet overal heen loopen? Neè, dat ze vrouwen die zich in de kezerne zooveul as misdragen d'r uit jagen, dat appreveer ik, as ze dan ook maar zorgen dat ze niet weêr door de achterdeur binnenkomen. Maar overigens motten ze ons onze meid laten houden, want kwa regel gesproken is die nog 't beste wat wij hier in Oost-Inje hebben. Wij staan hier niet hoog in de conversaasje, al zeg ik 't zelvrs, maar onze meid houdt van d'r laki, en ze is ons gezelschap in goeje en kwaje dagen, behalve

nog dat ze ons in ons werk de behulpzame hand bijbiedt. Als je den soldaat z'n vrouw ook nog afneemt, dan is 't g. v. d. heelemaal uit. En nou kenne die sijne heeren in den Haag, die een mooie vrouw t' huis hebben, of de kat in 't donker knijpen, of te oud van dagen bennen om nog naar vrouwenpersonen in 't ginneraal omtezien, nou kenne, zeg ik, die heeren daarover hannesen zooveul as ze willen, *ik* zeg maar met Karel den Veroveraar in Zwitserland: geen meiden geen soldaten."

»Nu vriend", zegt van Putten om er een eind aan te maken, »denk niet dat ik den soldaat z'n genoegen misgun. En" — vervolgt hij ondeugend — »'t is niet om 't een of 't ander, maar laat ik je deze kleinigheid aanbieden om je te bedanken voor je nuttige inlichtingen."

Met deze woorden drukt hij den korporaal een rijksdaalder in de hand, en vervolgt na vriendelijken groet zijn weg. De korporaal slaat aan met een »dank je meneer" vol gevoel van eigenwaarde, en reeds is van Putten ver weg als hij nog het blinkende geldstuk in zijne hand beschouwt, en bij zich zelf vraagt: »hoe lang zal 't nog duren dat jij »rijksdaalder" hiet, in plaats van »vierkante pot"?"

Op deze en andere wandelingen, die van Putten gedurende zijn verblijf te Magelang maakt, met de hem eigene bonhommie de voorbijgangers om inlichtingen vragende, leert hij de plaats in hare moderne gedaante-verwisseling kennen.

Sedert in 1878 of daaromtrent Magelang, voor het binnenland der 2de mil. afdeeling, werd aangewezen als permanent kampement voor eenige veldbataljons en het dépôt-bataljon — eene toen nieuwe wijze van legeraanvulling — kwam aan het graven en bouwen geen einde. Allengs verzezen in het noordoosten der plaats het officierskampement, kazernes voor drie veldbataljons en een depot-bataljon, militaire cantine en al wat er verder bijbehoort. De kolonelswoning werd eerst een paar jaren geleden voltooid. Het hospitaal werd ingericht ten zuiden der stad, en vlak zuidwaarts daarvan, tegen den Tidar aan, de schietbanen; niet erg prettig voor nog zwakke patienten. Tevens moest worden gezorgd voor drink-, bad- en spoel-water, dat werd verkregen door

het graven eener reeds tien jaren overwogene leiding uit de rivier Ello, waarvan, bij de bekende stiefmoederpolitiek van het moederland, waarschijnlijk zonder dat troepen-kampement niets zou zijn gekomen. Een weinig benoorden Magelang, bij de desa Mangis, werd eene afleiding gemaakt uit de Ello, versterkt door water uit de nevenriviertjes Bolang en Poetjang, en deze leiding in twee takken, eene aan de west- en eene aan de oostzijde, door de stad gevoerd. Het oorspronkelijke doel der leiding, zooals zij in 1872 door den resident van Bloemen Waanders (in heeren dienst) werd voorgesteld, de besproeiing der uitgebreide vlakten ten zuiden van Magelang, die tusschen de Progo en de Ello zijn besloten maar als Tantalus het water dezer rivieren slechts aan de lippen en niet in de maag krijgen, is thans, 1892, nóg niet vervuld! Eerst ten vorigen jare werd tot dit werk gemachtigd, en op de begrooting daarvoor om te beginnen een halve ton uitgetrokken.

Van Putten vangt deze wordings-geschiedenis zoo hier en daar op, en wandelt met des te meer belangstelling langs het nieuwe Magelang; langs de reeks nette, ruime officierswoningen ten noordwesten van het exercitieveld; langs de kazernen van het 2de en het 2de dépôt, genoemd plein tusschen zich insluitende, en die van het 6de en 7de met een ander plein in hun midden, waarop de cantine en nog een paar gebouwtjes; verder noordwaarts langs een splinternieuwen aanleg, geheele reeksen luchtige, houten gebouwtjes in Zwitserschen stijl, door kleine tuintjes omgeven en door hekwerk van den weg afgesloten. Timmer- en andere ambachtslui zijn er nog druk aan den arbeid. Van een beleefden sergeant verneemt hij, dat dit alles behoort tot het belendende groote wit gepleisterde gebouw, met tweede verdiepingen in 't midden en aan beide vleugels, dat den Magelang van 't noorden binnenkomende den indruk geeft van een kolossaal fabrieksgebouw. Het is het nieuwe hospitaal, sedert een paar jaren in aanbouw ter vervanging van het oude en uitgediende ten zuiden der stad. Van Putten treedt het hoofdgebouw binnen en vindt daar toevallig den officier van gezondheid, dien hij reeds aan tafel bij Unglaub heeft leeren kennen. Deze leidt hem bereidwillig rond in de ziekenzalen, de apotheek, de sectiekamer, zelfs

door de magazijnen op de bovenverdieping.

»En die Zwitsersche huisjes daar, bijna zoover het oog reikt?» vraagt van Putten, van zijn leidsman bij den uitgang afscheid nemende.

»Alles ziekenzalen», antwoordt de dokter.

»Maar is dan het halve garnizoen hier ziek, want daar is ruimte voor heele bataljons?»

»Zóóver is het goddank nog niet, maar toch het scheelt niet veel. Het oude hospitaal ligt overvol; de lui moeten worden ontslagen vóór zij goed op krachten zijn.»

»Ik dacht dat Magelang zoo gezond was?»

»Vroeger ja, toen zond een dokter van Semarang de menschen half dood hierheen, en in een week waren zij weér springlevend. Maar nu zijn we hier vergeven van de koortsen. Dat komt van al het graven, dat hier nu een jaar of tien aan den gang is, voor de kampementen, voor de waterleiding, voor bevoeiing, voor God weet wat.»

»Maar in dit mooie nieuwe hospitaal, die heerlijke luchtige bijgebouwen, zullen ze zeker wel gauw beter worden.»

»Och, dat heerlijke en gezonde is, althans voorloopig nog, meer schijn dan wezen. Wij van den geneeskundigen dienst hebben tegen dit emplacement bezwaar ingebracht, maar de genie wist het beter. Wij hebben er tegen dat die twee ravijnen, die u daar aan den zuidkant van de bijgebouwen ziet, vlak aan het hospitaal grenzen. Daar loopt het rioolwater van het heele kampement in, en de inlanders besproeien daarmee weér hunne sawahs, waardoor hier, vlak bij de ziekenzalen, voortdurend kiemen van besmetting worden ontwikkeld. Maar ik moet er bijzeggen, dat in het bezwaar al eenigszins wordt voorzien. Het bestuur heeft, tegen behoorlijke schadeloosstelling, de bezitters van die sawah's verboden, ze voortaan voor den natten rijstbouw te gebruiken; er mogen nog slechts droge gewassen op worden geplant.»

»Maar als de riolen in die ravijnen blijven uitloopen, zullen ze toch altijd een bron van besmetting blijven.»

»Juist, en daarom moet ook de rioleering zelf volgens een nieuw en goed stelsel worden verbeterd. Maar

dit moet weêr wachten op het artillerie-kampement, dat daar naast de kazernen van het 6de en 7de komt, en zoo blijven we voorloopig in de bedondering."

»Waarom moet hier eigenlijk artillerie zijn?"

»Omdat hier zooveel infanterie ligt. Een troepen-centrum zonder artillerie is net als een mensch met één arm, die zich ook wel kan redden, maar er toch liever twee heeft. Al was 't alleen voor de groote veldoefeningen, is artillerie hier ook gewenscht."

»Dat zou althans vlaggestokjes uitwinnen" denkt van Putten. Maar hij vraagt nog: »Is het bouwen en graven dan met dat artillerie-kampement ten minste gedaan, of moet er nog meer volgen?"

»Op nog een paar kleinigheden na zijn wij er dan, geloof ik. Daar ginds bij de kazernes moet nog een gebouw voor de militaire auditie en een provoosthuis worden gebouwd. Maar ze gaan nu, hoor ik, weer aan 't graven, of zijn al bezig, om die waterleiding daar ginds (hij wijst naar een hoogen dijk, door welks breede kruin de Mangisleiding loopt) te versterken met water uit de Progo, en haar dan door te trekken naar het zuiden, voor irrigatie van de sawahs daar."

»Ja, de Javaansche boer mag toch ook wel wat hebben" meent van Putten.

»Ik zal 't niet tegenspreken, maar hij krijgt net als wij, de malaria-bacil er bij. Zooveel is zeker, voordat al dat graven en ploeteren uit zijn, en dan nog een jaar of tien er over zijn heengegaan, wordt Magelang niet weer gezond. Maar nu, waarde heer van Putten, tot ziens; mijne patienten wachten mij."

Van Putten dankt den dokter voor zijne beleefdheid, en beklimt den dijk, hem aangewezen. Inderdaad vindt hij daar, hoog boven den beganen weg, de snelvlietende leiding, die Magelang het noodige water toevoert. Met het hun eigene talent voor kleine waterwerken brengen de inlanders door bamboezen kokers het water, over huizen, erven en rijwegen heen, naar hunne kleine woningen of akkers. Van Putten begrijpt nu, waarom hij op zijne wandelingen langs Magelangs binnenwegen soms plotseling vocht op zijn neus voelt druppen.

Ook het centrum en de west- en zuidkant der stad worden door hem bezocht. Een mooie kanarie-laan, de

groote postweg, brengt hem van het hotel Unglaub terstond op de ruime aloon aloon, met de societeit, regentswoning en passeban, landraadszaal, school, missigit en het postkantoor aan de vier zijden, en een mooie waringin in 't midden. Aan de westzijde afdalende komt hij, na eenig zoeken, bij de afgelegen residents-woning. Goedmoedig wordt hem, daar het nog zeer vroeg in den morgen en de resident nog niet bij de hand is, door een oppas vergund den tuin te doorwandelen. Het huis zelf, onaanzienlijk gebouwd met lage gaanderij en leelijke witte pilaren, trekt weinig de aandacht, maar des te meer de tuin. Keurig onderhouden, prijkkende met den weelderigsten plantengroei, waartusschen verscheidene beelden uit den Hindoe-tijd, biedt hij vooral aan de achterzijde een prachtig vergezicht. De hier vrij smalle Progo bruist vlak langs den voet van den koepel. Daarachter loopen de sawahs, met haar groen en geel in alle schakeeringen, amphitheatresgewijze op; hooger in het gebergte liggen plekken donker gekleurd bosch. Op den achtergrond de kolos Soembing, regelmatig piramidaal, met breed om zich grijpende uitloopers.

Na dit tooneel te hebben bewonderd, wandelt van Putten den tuin uit en zuidwaarts, langs het oude hospitaal, naar de schietbanen en den Tidar, dien hij langs een goed pad beklimt. Hier zijn het weder de oostelijke reuzen, de Merbaboe en de Merapi, die meer de aandacht trekken, maar over het geheele omringende landschap is het vergezicht van den 4500 voet boven de zee gelegen heuvel prachtig. Langs den grooten postweg, de Chineesche kamp, en een passar zoo druk als hij er nergens een heeft gezien, keert van Putten, hongerig als een wolf, naar den gastvrijen Unglaub terug.

Intusschen is de met zooveel spanning verwachte hooge gast, de generaal-majoor commandant der 2de militaire afdeeling, werkelijk aangekomen en ten residentiehuize afgestapt. Geheel Magelang is in agitatie, de officieren en soldaten om bij de inspecties voor het oog des meesters, de dames om op de bals voor hare mededingsters, en de heeren om op den vervalldag voor de tokohouders een goed figuur te maken. De feesten en ijdelheidstentoonstellingen volgen elkaar op in de anders zoo stille plaats. Een vooravond-receptie voor militairen

en burgers ten residentie-huize, vooravond-recepties bij den kolonel, een groote taptoe, te Magelang nooit vertoond, een bal in de societeit, een na-avond in de cantine met grappen van mindere militairen, een ochtend in de »Kampioen», de schietvereniging der officieren, met aanbieding van den eerewijn aan den generaal, alles afgewisseld door inspecties en wetenschappelijke bijeenkomsten waar officieren en soldaten worden op den tand gevoeld — men kan begrijpen dat aan het weerstandsvermogen van jong en oud, maar vooral van den hoofdpersoon, zware eischen worden gesteld. Gelukkig kan de generaal, krachtig en goed geconserveerd, er beter tegen dan van Putten. Deze onthoudt zich, wijl hij nog steeds zijne »verschijnseltjes» heeft, absoluut van deelneming aan de feesten, maar blijft toch van alles uitstekend op de hoogte door de gesprekken aan de open tafel bij Unglaub. Al warmer en warmer, vooral nadat de »examens» zijn afgelopen en de meesten er zonder kleerscheuren afgekomen (zelfs de »Dikke» heeft op krijgsgeschiedenis niet gereden, waarschijnlijk omdat er hem niets van is gevraagd) al warmer worden de betuigingen van ingenomenheid met den afdeulingscommandant. Nadat ten slotte de generaal in de »Kampioen» van de hoofd- en andere officieren met een glas champagne heeft afscheid genomen, en daar in een speech die op pooten stond heeft gezegd, dat de inspectie hem ten zeerste heeft voldaan en hij, wanneer het noodig ware, vol vertrouwen met de officieren en manschappen van de Magelangsche bataljons den vijand zou tegemoet trekken — na dien heugelijken morgen houdt de »Dikke» zijn buurman van Putten vóór hunne kamers bij den knoop van zijn jas vast, om als volgt zijn hart te luchten:

»Zeg eens, ouwe heer, zij willen nou als v. Zijll de Jong weggaat, Gey van Pittius legercommandant maken. Voor dien man z'n knapheid alle respect. Een chef van den staf te Atjeh, toen ie o. a. voor van der Heyden de plans maakte voor de tochten naar de XXII er XXVI moekims, zooals je er niet ligt een tweede zult vinden. Zóóveel weet ik goddank nog wel van krijgsgeschiedenis af. Maar sinds heeft de man in zijne gezondheid een leelijken knak gekregen. In Holland, waar

ie voor herstel heen moest, maakte de koning hem adjudant in gewonen dienst om hem zoolang mogelijk te laten uitblazen, maar de promotie riep 'm naar Indie, en als chef van den staf neem ik nog altijd m'n hoed voor'm af. Maar als legercommandant? Neen, mijnheer van Putten, daarvoor is Gey te krakerig. Daarvoor moeten we een krachtig man hebben, niet zoo verschrikkelijk knap maar ook niet dom, praktisch, eerlijk, door en door met den soldaat en het leger vertrouwd, energiek, eervol bekend van het oorlogsveld, bemind bij officieren en soldaten. Voor dat alles is Gey, schoon vroeger een mooie figuur, te oud geworden. Dan van der Eb, die op 'm volgt in ancienniteit? Zoo mogelijk nog krakeriger, mijnheer van Putten, iemand die 24 uren van te voren moppert als hij zijn uniform moet aantrekken.

Maar wil u weten, *wie* legercommandant moet worden? Wel, de generaal die van morgen hier van ons afscheid heeft genomen. Ja, generaal Vetter moet het worden. Die beantwoordt dubbel en dwars aan al de eischen, die ik daar heb gesteld. Romswinckel is ook niet kwaad, maar toch Vetter staat, geloof ik, hooger. Kijk, als de generaal van Zijll de Jong tot besluit nu eens het beste wil doen, wat hij in zijn heele commandement heeft uitgevoerd, als hij in dankbare herinnering wil blijven bij al de officieren van het Indische leger, dan moet hij zorgen dat Vetter zijn opvolger wordt. En hiermee, mijnheer van Putten, heb ik de eer u te groeten."

»Voor goed dan», antwoordt van Putten, want zooals ik aan tafel zei, ik ga morgen verder."

»Da 's waar ook», zegt de »Dikke», »het spijt me, het spijt me. Zeer aangenaam kennis te hebben gemaakt, mijnheer v. Putten. U gaat natuurlijk naar den Boroë Boedoer?"

»Neen; waarom denkt u dat?"

»Omdat hier niemand komt, vooral geen engelschman, of hij gaat naar den Boroë Boedoer."

»Maar ik ben geen engelschman, en laat het vervelende wonder nu eens links liggen. Ik ga naar Wonosobo."

»Of u gelijk hebt, dat is frisscher. Goeie reis, mijnheer v. Putten, en tot weërziens."

Den volgenden morgen te zes uur rolt van Putten, met de aangenaamste herinneringen aan Magelang en

het uitstekende hotel Unglaub, op den weg naar Temanggoeng. Het is een heerlijke ochtend, en met volle teugen drinkt hij de frissche lucht, de beste medicijn indien zij maar niet zooveel bacillen meêvoerde. Tot aan post Setjang, ruim 6 paal, gaat het in de richting van Ambarawa terug; de Merbaboe kijkt toe ter rechter-, de Soembing ter linkerzijde. Te Setjang wordt verspannen, en westelijk gezwenkt om over Kranggan Temanggoeng te bereiken. De weg biedt hier niet veel bijzonders, meest sawahs met eigenaardige kleine terpjes, waarin een stok of boompje is geplant. Van Putten ziet ze aan voor Inlandsche graven, maar naar hij van den achter hem gillenden looper verneemt, wijzen zij de ambtelijk bezeten velden der desahoofden aan.

De paardjes, die te Setjang voor den wagen komen, zijn weer uniek. Den geheelen weg over is het een wedstrijd in listen en fopperijen tusschen koetsier en looper eenerzijds en de vier knolletjes anderzijds. Reeds de afrit heeft niet plaats zonder wipbillen en beenen over de strengen werpen. Daarna gaat alles vijf minuten goed, maar dan krijgt weer een der vier in 't hoofd dat hij niet goed is aangespannen. Door tal van cabriolen, alleen voor een Javaanschen koetsier verstaanbaar, geeft hij dit te kennen, maar de baas weet dat het den aansteller alleen te doen is om eenige oogeblikken rust voor zich en zijne kameraden. Hij onthaalt hem dus op een allerverschrikkelijkste dracht zweepslagen, maar de eer van het knolletje is er nu meê gemoeid, en de autome-don is niet zoo goed of hij moet toegeven. Door den looper doet hij een paar kleinigheden aan hoofdstel en tuig veranderen, en de weerspanning is zoo goed zich hiermee te vergenoegen; zag hij niet te veel op tegen een nieuwen regen van zweepstriemen, dan zou hij eischen, met een der kameraden van tuig te verwis-selen.

Nu gaat het eenigen tijd, als rolde een Utrechtsch wagentje met Zondagvierders in vroolijken draf langs den straatweg naar Zeist. Maar een paar hoogten van het terrein brengen de goede verstandhouding weer in ge-vaar. Bij de eerste loopt het nog zonder kleerscheuren af. Niet, als het bedachtzame Nederlandsche paard, aan-vankelijk langzaam om krachten te verzamelen, maar

met woesten aanloop, om door de wet van het volhardings-vermogen over den top te tuimelen, vliegen de vier bieken de helling op — en bereiken de andere zijde. Maar bij de tweede stijging staken zij ter halver hoogte het werk, en nu eerst beginnen de eigenlijke listen en streken. Er liggen hoopjes grint langs den weg, en de paarden trachten den wagen daarin te werken, wetende wel is waar dat het hun ontelbare zweepslagen zal kos-ten, maar hunne huid is daartegen verhard als de maag van een dronkelap tegen jenever; wat zij beöogen is een aannemelijk voorwendsel, om vijf minuten lang geen stap vooruit te doen. Werkelijk blijft de wagen in den hoop steken, en nu is het een gedraai over den weg, een gewip van beenen en billen onder de zweepstriemen, dat de zaak nooit meer in orde schijnt te kunnen komen. Maar op eens, als de koetsier zelf van den bok is geklommen en een paar voorbijgangers sorrongen, geven de vier paarden elkaar een knipoogje en hollen voort. De koetsier zou nu voor goed zijn gezach kwijt zijn, indien hij dit zonder revanche liet doorgaan. Dicht bij den eersten post, waar soms wél soms niet wordt ge-wisseld maar die nu moet worden voorbijgereden, brengt hij de bieken door vroolijk zweepgeknal, dat hen tot een dollen laatsten ren aanzet, in den waan dat de stal hen hier wacht, maar weet met hulp van den looper (die hem oogeblikkelijk begrijpt) en door verbazende geluiden hen er doorheen te doen vliegen, tot zij te laat bemerken er te zijn ingevlogen. Als loyale tegenpartij berusten zij op hun beurt in hunne nederlaag. De moeilijkheden nemen telkens af naarmate men een wisselplaats of het einde der reis nadert, want als voor het projectiel van Verne's reis naar de maan is het voor Javaansche paardjes slechts de quaestie, over het doode punt heen tekomen; de voorliggende stal trekt hen dan van zelf sterker aan dan de achterliggende. En zoo holt van Put-ten, na een wedstrijd vol emotie, Temanggoeng binnen met eene snelheid, als die van Napoleon I op zijne vlucht van Waterloo naar Parijs.

Met sierlijken zwaai stelt het hijgend en dampend vierspan hem voor het voldongen feit der »roemah ma-kan njonja Heelgoed.» Uitstappend ziet hij in de voor-gallerij een heer met wit vest, geel jasje, opzichtige das

door een gouden ring bijeengehouden, wijkend voorhoofd boven hazewinden-oogen, *uitstekende* jukbeenderen, en een dikke manilla tusschen dunne lippen. Naast hem, mopperend in een schommelstoel, een soort vrouwmensch, dik, grof, leelijk, vies-burgerlijk, met een vetten mond tusschen twee fletsch bleeke wangen, bergen vervallen jeugd onder een kabaai met juweelen knopen, en, onder een duren gebatikten sarong, nu eens de teenen dan weer de hielen omhoog wippend, twee logge voeten. Een kleine jongen, met sprietharen en een gezicht als een witte wurm, vermaakt zich op den steenen vloer met spugen en er daarna zijne vingers doortewrijven.

Van Putten groet beleefd zonder veel wedergroet te krijgen, en vreest reeds dat dit de hotelhouder is met zijne achtenswaardige familie. Hij wordt spoedig uit den droom geholpen als hem binnen in huis eene bejaarde vrouw, met een goedig gezicht van Indisch type, tegemoet komt en hem vriendelijk welkom heet. »Hier is uwe kamer, mijnheer, ik heb uw telegram ontvangen en alles is in orde.» (*)

Van Putten voelt zich tot deze dame, wier leeftijd alle onderstelling van aanslagen op zijne vrijheid uitsluit, aangetrokken.

»Mevrouw Geelhoed?»

»Juist mijnheer.»

»Mijn naam is van Putten. De kamer ziet er heel goed uit. Maar zeg eens, mevrouw...»

Hij zwijgt plotseling, daar het witte vest en de roode das loerend voorbij de openstaande deur schuiven.

»Verlangt u nog iets, mijnheer? Nog een kussen of goeling, of meer handdoeken? Zeg 't maar gerust.

»Dank u, dank u, alles is in orde. Ik wilde maar vragen wie..»

Nu staat weër het wurmbleeke jongetje, met een vinger in den neus, midden op den drempel, en kijkt naar

(*) Ik heb vermeden, het eigenaardig idioom, dat mevrouw Geelhoed als Indische dame natuurlijk bezit, in hare gesprekken weërtegeven, daar vele menschen dit, schoon m. i. ten onrechte, tegenover inlandsche kinderen (een brabantchen of gelderschen boer mag men gerust het hollandsch laten radbraken!) als eene bespotting aanmerken.

binnen als ware de kamer zijn eigendom. Van Putten bedwingt dus zijne nieuwsgierigheid naar den naam van het drietal, en mevrouw Geelhoed keert tot hare bezigheden terug.

Als van Putten met behulp van zijn bediende het noodigste uit zijn koffer heeft gehaald, wil hij wat rusten, daar hij vroeg is opgeweest. Maar het bleeke jongetje, rondlopende in een tjelana monjet, heeft nu een trom gehaald, en marcheert door en om het huis onder een voortdurend rataplan, zonder dat zijne ouders het nodig vinden hem dit te verbieden. Van Putten tracht dus maar wat te lezen en een brief te schrijven, hetgeen hem onder het geweld van den monjet, waarin zich nu en dan het dikke monster mengt met een gil om de baboe, slechts half gelukt.

Aan de rijsttafel vindt hij, schoon op de eerste waarschuwing gaande naar de kleine achtergallerij die tot eetzaal dient, het nijlpaard reeds bezig een hoop voer op en om haar bord te verzamelen, met tal van sambals en atjars. Haar ongezond spek riekt naar Hoffmans-druppels. De zevenjarige spruit, nog altijd in een apenbroek, heeft de trommelstokken uit de hand gelegd om nu met alle tien vingers te grabbelen in een bord rijst, en links en rechts te grissen wat zijn oog maar bekoort. De vader tracht deftig te zijn, steekt de punt van zijn servet in zijn wit vest, en laat daarbij nagels zien met rouwranden. Moeder Geelhoed zit niet meê aan tafel, maar loopt heen en weër om te helpen bedienen.

Beleefd als altijd stelt van Putten zich voor, maar de dame kluipt juist aan een kippenboutje, en de hazewind schenkt zich met deftig stilzwijgen een glas wijn in. De dame broddelt echter met vollen mond:

»Kom Kwasselona, waarom noem je je naam niet aan meheer? Die man van me, meheer, maakt met permisje meer hemden as woorden vuil. En toch mag z'n naam gerust gehoord worden, beter misschien — hier kijkt zij van Putten aan als ware hij een specialiteit in het dragen van valsche adellijke titels — beter misschien as van die kale mesjeu's, die zeggen dat ze baron of graaf bennen maar met permisje geen nagels hebben om d'rdoearjère te krabbelen. De vader van Kwasselona — van Putten krijgt de slechte gedachte, dat »zus-

ter" hier misschien juist zou zijn — heit met raadsheeren en commensarissen des konings aan tafel gezeten meheer, en ze motte dus Kwasselona's fessoen niet te na kommen, want ik ben maar 'n zwakke vrouw, maar 't is zonde da 'k 't zeg, ik zou ze d'r oogten uit d'r hoofd krabben".

»God beware me", denkt van Putten »wat is dát voor een mensch!" En hardop: »Maar mevrouw, ik"

»Nee ik weet wel, *uws* bedoeling is dat niet, want ik ken best zien as-dat uwé 'n fessoenlijke lui's kind bent, maar je ontmoet alevel zulk raar volk op reis, da 'k altijd tegen Kwasselona zeg: Kwasselona, zeg ik, weet wel teugen wie je spreekt."

Kwasselona schijnt niet voornemens, teugen iemand ter wereld te spreken, want hij gedraagt zich als drong niets van wat zijne vrouw zegt tot hem door. Hij schenkt zich een glas wijn in, eet, smakt, gaat te werk als werd in een restaurant gesproken aan een tafeltje naast het zijne.

»Want uwé mot wete", vervolgt mevrouw Kwasselona, »asdat me man voor geen mensch uit den weg hoeft te gaan. Hij heit koffielanden zoo goed als de beste, weet u, zoodat-ie geen hand uit z'n mouw hoeft te steken. En we hebbe, al zeg ik 't zelve, in de kemedie te Soerabaje net zoo goed onze loozje as de kollenel, al was meheer dan ook kwasi te hoog om meheer en mevrouw Kwasselona te ontvangen toene we daar 'n fiesite wouwe maken. Wel zeker, en diezelfde hooge meheer heit 'n zuster, die zooveul als kindermeid is of goefernante, weet ik 't, op 'n suikerfabriek. Wat zeg *uwe* nou meheer, as me naaste familie zóó 't genadebrood most eten dan zou 'k toch alevel m'n neus zoo niet in de wind steken, en nette lui, die 'n fesoendelijk leichie schrijven of meheer en mevrouw altemet geen belet hebben, niet tot tweemaal toe veraffronteeren met 't smoessie dát ik niet t' huis was."

Van Putten, min of meer verlegen met zijn antwoord, wordt daarvan ontslagen door het binnenkomen van een jongmensch met blozende wangen, eenvoudig maar keurig gekleed, die ongedwongen zijn controleurspet op een stoel werpt, zich naast van Putten aan tafel zet en met jeugdige beweeglijkheid zijn rijsttafel gaat klaar maken.

Als hij van van Putten een schoteltje met sambal vraagt, zegt-ie beleefd: »Mag ik mij even voorstellen? Ik ben van Rechteren, aspirant controleur." Van Putten noemt zijn naam, en het jonge mensch gaat onbekommerd aan het eten. Maar vanPutten voelt onder het zwoele zwerk den naderenden storm. Onheilspellende stilte heerscht aan tafel, slechts gestoord door geluiden van vork en mes en smakken van Kwasselona. Van Putten wil nog beproeven, den aspirant op zijn verzuim attent te maken, maar mevrouw Kwasselona, die het buitenkansje van een krakeel niet wil verliezen; is hem vóór. Zij buigt zich, den vork omhoog in de op tafel rustende vuist, voor den — thans met saus en wijn bemorsten — monjet naar haren man over, en zegt met eene stem als een pad:

»'t Schijnt wel, Kwasselona, alsdat die meheer ons niet voor vol aanziet, en maar doet ovve wij niet aan tafel benne."

De aspirant kijkt, met wat verhoogde kleur, even van zijn bord op, doch hanteert daarna lepel en vork als ging de zaak hem niet aan. De heer Kwasselona, thans rechtstreeks geïnterpelleerd, kan er zich niet geheel afmaken, schudt, met schuinen blik naar den aspirant, herhaaldelijk het hoofd tegen zijne wederhelft, en als het monster, hiervoor geheel ongevoelig, den wijden mond weér tot gal spuwen opent, buigt hij op zijne beurt achter om zijn stamhouder, legt zijn hazewindengezicht tegen het oor der dame, en fluistert iets, waaruit van Putten het woord »koffie-licentie" onderscheidt. De uitslag beantwoordt echter in geen deele aan 's mans verwachting:

»Wát licensje!" roept de dame, ten hoogste getergd door het kalm door-eten van den aspirant, »ik heb met jelui licensjes niks te maken. En al is die meheer dan duizend maal astant konterleur, dan ben *ik* nog mevrouw Kwasselona, van me zelve Elisabeth Schellevis. Hou je mond Kwasselona (dit als antwoord op sussend gefluister van den hazewind), ze magge me gerust kennen. Ik hoef me goddank voor niks of niemand te schamen, en ik zou me rippetaasje niet graag ruilen tegen die van astrante konterleurs vrouwen, die van smerige sjeneezen kedootjes en andere attensjes aannemen, ja wie weet

wat nog meer. Bah, ik wou nog liever!"

Tevreden over dezen uitval, propt mevrouw Kwasselona zich den mond vol rijst, blijkbaar niet bedenkende dat zij daarmee haar beste stuk geschut vernagelt. Terstond ziet zij echter hare fout in, en tracht door driftig schrokken hare tong weêr vrij te krijgen. Maar terwijl zegt de jonge aspirant, wel wat overmoedig, dood kalm tot Kwasselona: »Ik geloof, mijnheer, dat mevrouw zich niet erg wel gevoelt.»

Een brandende lont in een buskruit-magazijn zou geen vreeselijker uitwerking kunnen hebben. Met beide handen bevend op de tafel steunend en haar stoel, als de verbrande schepen te Nieuwpoort, onder zich weg schoppende, gilt zij: »Niet erg wel meheer! Groote genadige heer in den hemel, wat mot 'n mensch toch al voor affrontaasjes van zoo'n snotjongen aanhooren! Houd je bek Kwasselona! Ja ik zeg snotjongen, want denkie dat ik wat geef om die mooierandjes om je pet, jou fijne meheer? Kijk, (met een sprekende beweging naar een zeer volumineus lichaamsdeel) daar maal ik net zóóveul om! Och heere! Misschien heit de jongeheer z'n vader ook wel met zoo'n apenrokkie achter den koning aan geloopt! Houd je bek Kwasselona! 't Zijn me nog al fijne heeren daar in den Haag! Goud en fluweel aan d'r lijf, maar geen vleesch op d'r tafel! Ja, al heet jij nou van Rechteren of Kwarles van Kwarles, of Kestan de Rebek, ik heb ze allemaal gekenne, die mooie Haagsche jongens (waarschuwend gekuch van Kwasselona). Maar wil ik jou 's *wat* zeggen? M'n man en ik hebben net zoo goed als jij met raadsheeren en commensarissen des konings aan tafel gezeten!"

Het opgewonden mensch, steeds meer bevend van drift en tot van Putten's benauwdheid in zijne richting op den aspirant aandringend, weet blijkbaar niet meer goed uit hare redeneering te komen, maar roept, om er met één sprong weer intevallen, schel gillend: »Mevrouw is niet erg wel! Wel God beware me! Kwasselona, laat jij je vrouw zoo'n affront zoo maar voor je gezicht aandoen?"

»Maar Elisabeth, wees nu toch . . ."

»Zwijg!" Aan 'n rotte mispel zou 'k nog meer hebben as an me'n eigen man. Maar ik zeg *jou*, fijne meheer" — hier gaat zij den aspirant, die steeds rus-

tig met vork en mes blijft werken, bijna te lijf en brengt van Putten, tusschen wien en de muur weinig plaats is, zeer in verdrukking — »ik zeg jou dat je zuster misschien niet erg wel is, en als jij nou nóg eens . . .".

Moeder Geelhoed, die de scheldende totok met angstige verbazing heeft aangezien, komt haar thans ter zijde en zegt: mevrouw, mag ik u verzoek. . . .

»Wat, jij ook al, leelijk bruin dier! Klim jij maar in je klapperboom!" — en meteen heft zij dreigend hare hand tegen moeder Geelhoed op.

»Nu is het genoeg!» roept van Putten, snel opspringende. Men zou den goedigen ouden vrijer niet in hem herkennen. »U moet dit vertrek verlaten, mevrouw, en u — tot Kwasselona — moet ons daarin helpen, mijnheer! Want bij God, ik zal anders de bedienden roepen om mevrouw te verwijderen!"

Tegelijk wijst het verontwaardigde dikke mannetje op een drom van tien of twaalf inlanders, met angstig verhaasde vrouwenoogen op den achtergrond, die van alle kanten op het ongewone gerucht der kijvende njonja zijn afgekomen. Op de dreigende beweging tegen moeder Geelhoed zijn zelfs een paar der stoutmoedigsten binnengetreden, en mevrouw Kwasselona is, met al haar opgeschroefde drift, toch nog wijs genoeg om eens even naar de troepenmacht te zien, die van Putten tot uitvoering zijner bedreiging kan op de been brengen. De uitslag noopt haar tot den aftocht, met snelvuur van schimp-scheuten om den vervolgenden vijand op eerbiedigen afstand te houden:

»Wel zoo, jij dikke bal gehakt, mot jij er je ook al in! mengen? och man, barst niet uit je broekie! Wel zeker, door de bedienden laten verwijderen! En dan spreken ze nog van perstiezje van den Eurpéjaan in dit apenland. Net of ik uit me zellevers nog langer in dit smerige hok zou willen blijven, met die liederlijke prenten van naakte mannen en vrouwen aan den muur!" (Plotseling ontzachelijk hare stem uitzettende) »Kwasselona, zie je dan niet asdat ik hier voor gek sta onder dat repallie!" (Zenuwuitbarsting). »Maar wat kan 't jou ook schelen, of ze je vrouw vershandeliseeren! Jij hebt net zooveel ponteneur as 'n haring op 't zand. (Nijdig op hem toeschietende, en al hare woede op hem uitstortende). »Smeerlap! Heb ik je daár-

om van de straat opgeraapt, toen je geen jas had om over je magere botten te trekken? (Den monjet, die sinds lang druipt van mangasap, met een vinnigen ruk van zijn stoel halend). »Kom Lewi, geen oogenblik langer blijven we hier onder dat smerige zootje. Allo, je kamer in!» Bij een onzachte voortdrijvende beweging op de plaats waar een hemd slip uit zijn apenbroek kijkt, zet de jongen een erbarmelijke keel op. »Kwasselona, kom je haast? Zie je dan niet dat ze je vrouw en je kind mishandelen?» (In snikken uitbarstend). »O God, o God, o God, dat ik zoo iets nog mot beleven! Niet erg wel! Mevrouw gevoelt zich niet erg wel! Door de bedienden laten verwijderen! En dat mag zulk volk je maar vrijuit zeggen! O God, o God, o God!»

Deze woorden, jankend uitgebracht en met vuile tranen besproeid, sterven in de verte weg, want het eerwaardige echtpaar, »Lewi» voor zich uitduwende, is eindelijk in de deur hunner kamer verdwenen. Mevrouw Geelhoed gelast terstond alle bedienden, aan hun werk te gaan. Zelf loopt zij hoofdschuddend, bijna weenend, heen en weer, al roepende: »hoe is 't toch mogelijk, hoe is 't toch mogelijk!» Van Putten zet zich weër naast den aspirant, en vindt geen andere woorden dan: »Wat een mensch! Hemelsche goedheid, wat een mensch!»

»Ja, 't is ongelooflijk» zegt de aspirant-controleur, in lachen uitbarstend, maar toch ook geweldig grappig.»

»Maar wat kan dat voor eene vrouw zijn?» vraagt van Putten. »De menschen zijn blijkbaar parvenu's, maar zelfs onder parvenu's heb ik zoo iets nooit gezien.»

»Zij zijn ook zoo mogelijk nog minder,» antwoordt de aspirant. »Toevallig kan ik u alles van hen vertellen, omdat signeur Kwasselona hier in de buurt »lincensje» — zoo als mevrouw het noemt — heeft aangevraagd voor bereiding van gouvernements-koffie. De aanvraag zelf bewijst al dat de man een uil of een smeerpoots is, want van de bevolking is hier niet genoeg koffie voor bereiding te koop en hij zou 't dus moeten hebben van gestolen bessen uit de particuliere tuinen. In ieder geval, ik heb op last van den ass.-resident naar hen onderzoek gedaan, en het volgende vernomen. Papa Kwasselona is een gewezen onderofficier, wegens verkeerd begrip van het mijn en dijn oneervol uit de gelederen verwijderd. Met een

waarschijnlijk gestolen of geleend kapitaaltje heeft hij te Soerabaia een kleine toko opgezet, was handlanger van opiumsmokkelaars tusschen Bali en Soerabaja, heeft wat fortuin gemaakt, alles gestoken in landelijke ondernemingen, en met de crisis van '83 alles weër verloren. Daarop is hij, zoogenaamd om relaties aanteknoopen voor een opterichten importzaak, naar Europa gegaan en heeft in den Haag, hoe weet ik niet, kennis gekregen aan de bekoorlijke verschijning, die eenmaal mevrouw Kwasselona zou heeten. Van mijn baas, die vroeger als Delftsch student in het Haagje nogal eens van haar hoorde, ben ik toevallig hare antecedenten te weten gekomen. Het eenige wat zij daarstraks niet loog, is, dat zij Elisabeth Schellevis heet. Haar vader was bediende in een Haagsch koffiehuis en heeft, zoodra zij er geschikt voor was, geld uit het meisje geslagen, want — het valt nu moeilijk meer te gelooven — in hare jeugd moet zij een knappe meid zijn geweest. In den Haag was zij dan ook jaren lang algemeen bekend als Bet Cigaret, omdat zij, naar ooggetuigen verzekeren, zóo verzot was op cigaretten dat zij ze zelfs in de teederste oogenblikken niet uit den mond legde, wat, dunkt mij»

Van Putten valt den jongeling in de rede met een veelbeteekenenden blik naar moeder Geelhoed, die het verhaal belangstellend volgt. »Al die cigaretten» — zegt hij, om een andere wending aan het gesprek te geven — »zijn misschen wel de eerste oorzaak geweest van de zenuwkwaal, waaraan de vrouw nu blijkbaar lijdt.»

»Best mogelijk, maar zij moet in haar goeie jaren — of in haar slechte, zooals u wilt — ook duchtig den prins gesproken hebben, en dit zal nog wel meer hebben bijgedragen om haar lief hoofdje in de war te brengen. Zooveel is zeker, dat zij nog een jaar of tien geleden een Indischen oudgast, die in dit apenland waarschijnlijk zijn goeden smaak had verloren, pour tout de bon aan den haak heeft weten te slaan. Ja waarachtig, mijnheer van Putten, die ezel heeft haar getrouwd, maar was natuurlijk al gauw een dooie ezel. Hij liet haar een zeer aardig fortuin na, en toen schijnt signeur Kwasselona, die met zijn hazewindensnoet een fijnen neus voor zulke dingen moet hebben, berooid en beroofd in den Haag gekomen, de waardige weduwwrouw te heb-

ben ontdekt en op zijne beurt aan den haak geslagen. Of hij daarbij de ezel, dan wel zij de ezelin was, zou ik niet durven zeggen."

»Maar waarom zijn zij toen in 's hemels naam niet in Holland gebleven, ergens achteraf in een groote stad, waar zij niet in den kijker liepen?"

»Wel mijnheer van Putten, u is heel wat ouder dan ik, maar u zult toch wel weten dat zulk soort menschen niet tevreden zijn met een leventje achteraf. Eene vrouw, die 30 jaren Bet Cigaret heeft geheeten, heeft geen grooter illusie dan de rest van haar leven, ergens waar men haar niet kent, te worden gegroet als eene heuze mevrouw. Bovendien zal haar inkomen nu juist niet dat van eene vorstin zijn geweest, en Kwasselona heeft haar zeker overgehaald, het in Indië te gaan verdubbelen door de smerige praktijken waarin hij uitmuntte, en die hij haar waarschijnlijk heeft voorgesteld als mooie speculatiën. Maar hier weet men tegenwoordig in den regel gauw genoeg, wat voor vleesch men in de kuip heeft, en natuurlijk zijn alle pogingen van Bet Cigaret om te Soerabaja als mevrouw Kwasselona in de conversatie te komen mislukt. Dat heeft het mensch tot het uiterste verbitterd. Bij 't minste of geringste denkt zij dat men haar of Kwasselona aanziet op hun verleden, en vandaar die krankzinnige scènes zooals wij er een hebben bijgewoond."

»Mijnheer van Rechteren heeft het, geloof ik, recht bij 't eind", zegt moeder Geelhoed goedig.

»Ik moet zeggen," voegt van Putten er bij, »zooal niet hier op Temanggoeng dan elders heeft u al heel wat menschenkennis opgedaan. Maar nog iets: waarom zijn die menschen nu eigenlijk hier gekomen?"

»Mevrouw Kwasselona heeft mij verteld", zegt mevrouw Geelhoed, »dat zij voor gezondheid van haar en het kind naar Wonosobo was geweest, en . . ."

»En nu komen zij over Temanggoeng terug", valt de aspirant in, »om met den ass. resident de zaak van die licentie te bespreken."

»En krijgt hij haar?" vraagt van Putten.

»De assistent heeft haar niet te vergeven, dat hoort bij den resident, en van hier zal meneer Kwasselona dan ook wel naar Magelang gaan."

»Maar natuurlijk adviseert de ass.-resident ongunstig?"

»Natuurlijk. Zoudt u zulke menschen in het centrum van particuliere koffie-tuinen willen toelaten?"

»Neen maar"

»Nu?"

»Ik vrees dat mevrouw Kwasselona zal zeggen, dat de licentie haar man wordt geweigerd omdat u hier onbehoorlijk tegen haar zijt geweest, en zij u daarover een standje heeft gemaakt."

»Nu zie ik toch, mijnheer van Putten, dat u ook wel weet waar Abram den mutserd haalt. Niet alleen zal zij dat wijd en zijd vertellen, maar zij zullen het ook in de courant zetten."

»In de courant? Maar geen blad zou zoo iets toch opnemen!"

»Niet? Ik ken er, die niets liever plaats en dan zulke insinuaties, ook al komen ze van berichtgevers die zij in 't geheel niet kennen, waarnaar zij volstrekt niet informeren, en aan wie zij hunne kolommen afstaan alleen omdat zij schelden op ambtenaren. Zulke redacteurs heeten dan moedige mannen, weet u, die durven opkomen voor het algemeen belang tegen aanmatigende en oneerlijke ambtenaren. En de eerlijke »mijnheer de redacteur" voegt er met zijne eigene hoogst fatsoenlijke hand eene fulminante peroratie bij, waarin hij zichzelf op een voetstuk plaatst als den onversaagden strijder voor waarheid en recht en zijdelings verzekert—schoon hij van den vuilik voor 't eerst uit zijn ingezonden stuk hoort—dat de berichtgever een eerlijk en betrouwbaar man is. En het domme publiek—had Multatuli zoo heelemaal ongelijk, mijnheer van Putten?—het domme publiek slikt die leugens, en schreeuwt mee over de gemeene ambtenaren en den dapperen redacteur. Er zijn er bij, die heel goed weten hoe de vork eigenlijk in den steel zit, die soms den redacteur kennen als een gelukzoeker, een man van twaalf ambachten en dertien ongelukken, die ten slotte dit baantje alleen heeft bij de hand genomen om te kunnen eten; die ook heel goed weten dat de Europeesche ambtenaren meestal menschen zijn van goede familie en beschaafde opvoeding, waaronder natuurlijk wel schurftige schapen loopen maar die toch over 't algemeen er hunne eer in stellen om de hun toevertrouwde be-

langen naar hun beste weten te behartigen — maar toch schreeuwen ook die lui mee in het koor, al ware 't alleen om den redacteur te vriend te houden en niet op hunne beurt te worden uitgescholden."

»Naar wat ik zoo nu en dan gezien en gelezen heb'', zegt van Putten na eenig nadenken, »geloof ik dat er veel waars is in hetgeen u zegt, maar dat u toch wel wat overdrijft."

»Nu mijnheer'', zegt het vroolijke jongmensch, opspringende en zijn pet grijpende, »laat ons daarover niet twisten. Denk ook niet dat ik één slapeloozen nacht zal hebben over hetgeen alle mogelijke Kwasselona's in of buiten couranten van mij mogen zeggen. Waarlijk ik zal er geen brandy soda minder om drinken, maar dat het veelal zoo gaat als ik u gezegd heb, daar zou ik u voorbeelden van kunnen noemen. Intusschen, mijnheer, aangenaam uwe kennis te hebben gemaakt."

De heeren geven elkaar de hand, de aspirant wandelt naar zijne in de buurt gelegene woning, en van Putten dribbelt naar zijne kamer. Voorbij de deur der echtelieden Kwasselona komende, kan hij niet nalaten even te luisteren. Hij hoort zenuwachtig snikken, en Kwasselona die zijne vrouw troost. »Er zijn geen slechte menschen'', denkt van Putten, »er zijn alleen ongelukkigen''. En terwijl hij op het onder zijn gewicht waggelende krakerige ledikant indommelt, staat hem niet voor den geest eene scheldende furie, maar een kind, dat eens aardig en vroolijk speelde als andere.

's Middags op zijne wandeling gaande, ziet hij een wagen met vierspan voorstaan en vermoedt dat Kwasselona, na de scène aan de rijsttafel, de »licensje'' als verloren beschouwt, of haar rechtstreeks wil gaan veroveren op den resident te Magelang. Hij maakt zich zoo snel mogelijk uit de voeten, en wandelt naar eene badplaats op ongeveer een uur westwaarts van de kotta. Hierheen organiseeren de Temanggoengsche Europeanen des Zondags picnics, en smullen dan onder prachtige waringins op het plein vóór het gebouwtje van het meegebrachte lekkers. Het water is prachtig helder, maar ondiep als alle Indische bronbaden. Het geheel schijnt van Putten ongezellig, waarschijnlijk omdat het badhuisje verlaten is, wat hem den indruk geeft eener ledige

kermistent, waar anderen misschien veel plezier zullen hebben maar die nu slechts vuile banken en planken geeft te zien.

Zooals van Putten vermoedde, zijn bij zijne terugkomst de Kwasselona's verdwenen. Een vrouw schrobt in hunne kamer den vloer, om zekere doux souvenirs van den stamhouder der familie wegteruimen. Aan de avondtafel is het zoo kalm als het er 's middags rumoerig was. Moeder Geelhoed, die van Putten gezelschap houdt om hem niet geheel alleen te laten eten, toont haar goed hart door over de vertrokken gasten geen kwaad te spreken, eene verleiding waaraan de meeste harer zusteren geen weêrstand zouden kunnen bieden. Slechts steekt het haar nog dat de vier onschuldige prentjes aan den wand, waarop Adam en Eva, te midden van roode, gele, groene, bruine, paarse en hemelsblauwe dieren als naakte vleeschpoppetjes rondloopen, door mevrouw Kwasselona voor liederlijke prenten zijn uitgemaakt. »Wat zegt u, mijnheer'', vraagt zij aan van Putten, hem een bord kippensoep opscheppende, »dat verhaal staat toch in den bijbel, en iedereen kan zien dat die platen niet geschilderd zijn met gemeene bedoelingen."

»Mevrouw Geelhoed'', antwoordt van Putten gemaakt ernstig, »indien ik eene dochter had, dan zou ik die prenten ophangen in haar maagdelijk slaapvertrek."

Deze breede opvatting van het naakte in de kunst en het eerherstel voor hare achtergallerij verschaffen van Putten het volle vertrouwen van moeder Geelhoed. »Ik mag verder over de menschen niet klagen'', vervolgt zij, »want zij hebben mij eerlijk betaald en uit henzelf de rekening met een stali verhoogd voor eene lamp, die zij den heelen nacht hebben gebrand, want dat arme mensch schijnt 's nachts zelden of nooit een oog dicht te doen."

»Ik denk toch dat u er niet op gesteld zoudt zijn, nog dikwijls zulke gasten hier te hebben."

»Och mijnheer, ik mag niet te moeilijk zijn. 't Is een heele toer om hier een fatsoenlijk bordje rijst te verdienen."

»Heeft u dan zoo weinig logés? Mij dunkt er zullen toch nogal doortrekkenden zijn naar Wonosobo?"

»Weinig of geen, mijnheer. De Boro Boedoer neemt ons bijna alles af. Van Magelang gaat zoo goed als ieder

daarheen, en dan in den regel over Djocja terug. Wonosobo en de Diëng zijn weinig in de mode bij de reizigers."

»Maar u zult toch wel nooit alle kamers onbezet hebben?"

»Wel mijnheer, als ik zoo om de 8 of 10 dagen eens een paar menschen krijg, ben ik al blij."

»Maar als ik vragen mag, waarvan..."

»Waarvan ik dan leef, niet waar? Ik ben niet beschaamd, mijnheer, u mag gerust vragen. Wel, ik doe wat ik kan, maar soms heb ik toch zware tijden gehad. Na den dood van mijn man, die in Bagelen stierf, kwam ik hier met f 5 in mijn zak en verscheidene kinderen. Ja, u zoudt het niet gelooven, maar daarmee ben ik begonnen. Ik kon f 50's maands subsidie krijgen van het gouvernement als ik hier een logement opzette, en dat deed ik, met een huis dat ik voor f 35 huurde. In 't eerst had ik bijna geen meubels, maar als ik weer eens een paar reizigers had gehad, kocht ik er een stukje bij, en zoo ben ik er langzamerhand in gekomen. Ik voor mij heb weinig behoeften, maar ik zou er toch niet gekomen zijn als ik niet zulke brave kinderen had gehad. Ja ik zou me schamen als ik ooit klaagde, want al heb ik hard moeten werken voor een sober bestaan, ik ken het grootste geluk voor een mensch: brave kinderen, die veel van mij houden. Mijn zoons zijn allen goed terecht gekomen, meest bij den waterstaat, en schoon zij 't zelf niet breed hebben zenden de goeie jongens mij altijd wat geld als het met de gasten een tijd lang erg stil is. Mijne dochters zijn getrouwd op één na, en die is met een ander bij mij inwonend meisje hier te Temanggoeng een bewaarschooltje begonnen, waar de menschen erg meê ingenomen zijn. U bent niet getrouwd, mijnheer?"

»Nee mevrouw," zegt van Putten kleurende, »ik ben nooit getrouwd geweest, en hoop het ook nooit te worden."

»Foei mijnheer, dat moogt u niet zeggen. Brave kinderen zijn het grootste geluk van den ouderdom. Had ik mijne kinderen niet, dan was ik net zoo lief dood"

»En als het nu eens slechte kinderen waren geworden?"

»Dan zou ik mijn best hebben gedaan om ze goed te

maken."

»Maar dat lukt niet altijd, mevrouw" zegt van Putten met vuur. »Ik heb moeders gekend, even goed en liefderijk als u, maar die geen tranen genoeg hadden om te weenen over het gedrag van diezelfde kinderen, die zij eens als kleine schatjes, vol vreugde en hoop, hadden aan 't hart gedrukt."

»Ach mijnheer, wat moet zoo'n vrouw ongelukkig zijn!"

»Ja, maar dat ongeluk kan iedere moeder treffen. Wie kan weten, hoe zijn kind zal ter wereld komen? En door opvoeding valt aan enkele dier moreele gebreken evenmin iets te doen, als aan zekere mismaaktheden des lichaams. Ik dweep niet met oude dichters, en nog veel minder met nieuwe, maar zij zeggen toch wel eens iets moois en waars, en daaronder behoort het versje van Vondel over dat dartelende kind, dat spelend trapt op zijn moeder's kleed, maar later als man op zijn moeder's hart. Ja mevrouw, u heeft mij in vertrouwen verteld van uw geluk door goede kinderen, en ik wil u op mijn beurt wel toevertrouwen, dat ik mij dikwijls eenzaam gevoel, dikwijls denk aan mijn gelukkig ouderlijk huis, en hoe ik nu alleen sta, zonder één ziel die mij liefheeft. Nee, ik ben niet gelukkig! Maar zeg mij niet dat het geluk altijd, of zelfs meestal, is te vinden in het huwelijk. Behalve kinderen, die onze haren vóór den tijd kunnen doen grijzen, zijn er nog de man en de vrouw zelve. Ik heb te veel voorbeelden gezien hoe zulke menschen, die slechts eenige maanden tevoren in elkaar een hemel op aarde zagen, naarmate de zinnen ophielden te spreken — want daár schuilt, althans voor den man, de verliefdheid, mevrouw — elkanders ergste levensplaag zijn geworden."

Mevrouw Geelhoed zwijgt. Oude herinneringen doemen wellicht voor haren geest op, en daar ook van Putten zijn stoel wegschuift, wenscht zij haren gast een goeden nacht.

De volgende dag wordt door van Putten nog te Temanggoeng zoek gebracht, maar veel bijzonders is er niet te zien. Hij wandelt naar de aloon-aloon, omringd door het ruime erf der ass.-resident's woning, de kazerne der pradjoerits, de nogal vervallen regents-woning (thans in reparatie) en de boei. Op het plein zelf bewondert hij

een paar mooie waringins, maar minder eenige nagemaakte hindoe-beelden, met lantaarns in hun hoofd, wat hem oneigenaardig voorkomt. Het postkantoor, waar hij een brief wil bezorgen, zoekt hij te vergeefs, maar wordt eindelijk, na veel navraag, door een Javaantje naar een ver afgelegene woning gebracht, waarvan een bijgebouwtje tot dat doel is ingericht! Aan deze zijde doorwandelende komt hij aan het kerkhof, onaanzienlijk maar met een mooi uitzicht op den Oengaran. Om geschoren te worden brengt men hem terecht bij den agent van Unglaubs wagononderneming, welke barbier echter naar Magelang is omdat de plaatselijke dokter djawa geen middel weet tegen zijne malaria. Ten slotte belandt van Putten des avonds in eene societeit, waar twee jongelieden de biljartballen tegen harde houten banden doen bonken, of met veel geraas neêrstorten in zakken die al te goed van innemen zijn.

Daarmee is Temangoeng bekeken, en van Putten zorgt dus dat tegen den volgenden morgen het vierspan voor de deur staat voor de eerste étape naar Wonosobo.

Van moeder Geelhoed neemt hij hartelijk afscheid, en de rekening verhoogt hij een weinig onder verschillende voorwendfels, om het zijne bijtedragen tot den bloei dezer gastvrije woning. Daarna gaat het in de heerlijke morgenlucht en met het gebruikelijk rumoer tot Parakan, de eerste halte op den weg naar Wonosobo, een drukke desa met veel Chinezen en handel in Kedoe-tak, welker dikke bladeren in de omliggende velden van Putten'saandacht trokken. De Soembing en Sindoro zagen nog steeds van links, de Oengaran van rechts op den kleinen reiziger neêr. Na Parakan echter buigt zich de weg geheel om, zoodat de wagen, in stede van noordwaarts, zich zuidwestwaarts beweegt. Tevens stijgt het pad sterk, waarom te Parakan het voertuig met zes paarden is bespannen en slechts langzaam vordert langs een slingerenden bergweg, door wildhout, enkele sawahs, theetuinen en tabak omgeven. De Soembing en Sindoro zijn nu in het front, want het gaat rechtstreeks naar den pas, die den dwergen tusschen de twee reuzen doortocht geeft en bij de desa Kledoeng zijn hoogsten top bereikt. Terwijl daar wordt verspannen, stapt van Putten even af bij een eenzaam wonenden opziener van het boschwezen, die

hem beleefd tot binnentreden noodigt. Men is hier bezig met herboschen der zuidoostelijke helling van den Sindoro en der noordwestelijke van den Soembing, die in Augustus 1891 door enorme boschbranden grootendeels van hun bladerdak werden beroofd. De boompjes (bibit) worden te Kledoeng gekweekt en zeer jong, slechts een paar decimeters hoog, in manden de bergen opgedragen en daar overgeplant. Vele vinden echter den dood, vooral op den rotsachtigen rug van den Soembing, die naar 't schijnt op een nieuw groen kleed volstrekt niet is gesteld. Als boomsoorten worden 't liefst die gekozen, die 't best de alang-alang vernietigen, o. a. de poespo (lange stam, met hoog beginnend loof van kleine ellipsvormige blaadjes), de tristania (op de vorige veel gelijkend maar met grøver blad) en de albitia (een sengon-soort met witten stam en een kroon van wijd uitgespreid, fijn loof). De tjemara, schoon snel groeiend, wordt niet meer geplant, daar zij met haar fijn, droog loof van onder tot boven te licht ontvlambaar is.

Een en ander verneemt van Putten van den opziener, steekt een sigaar bij hem op, schenkt hem wederkeerig uit de van moeder Geelhoed medegenomen ajer blanda en cognac een flinken brandy soda, en vervolgt daarna opgeruimd zijn weg. Slechts eenige schreden verder passeert hij de grens tusschen Kedoe en Bagelen, en weldra gaat het nu sterk dalende over tal van riviertjes, waarvan bijna alle bruggen als zoovele monumenten der eervolle Nederlandsch-Indische politiek zijn in elkaar gezakt en tijdelijk door bamboewerk vervangen, waar dus de reizigers voorzichtigheidshalve telkens uitstappen, om de kans te ontloopen van een tuimeling in het rivierbed. Honderden mannen, vrouwen en kinderen, zwoegende onder een last van eenige centen waarde, keeren reeds terug van de pasar te Krètèk en groeten, wat de mannen betreft, door het afnemen der tjaping. Het valt van Putten op, hoeveel meer beleefdheid jegens Europeanen de inlander, van Kedoe en Bagelen nog toont dan die van Semarang. Hoe lang zal het zoo blijven?

Weldra is de laatste post Krètèk bereikt, een desa met drukke pasar, op den driesprong der wegen naar Zuid-Bagelen (Poerworedjo), Wonosobo en Temangoeng. Als er dames in de rijtuigen zitten laat de ass.-wedono hier

aan Europeesche reizigers kwé kwé aanbieden, maar van Putten wordt niet begunstigd, wat hem weinig spijt. Nog ruim 5 paal in bijna onafgebroken galop, en de vermoeide paarden stijgen een laatste kleine helling op naar de hoofdplaats der afdeeling Ledok, residentie Bagelen. Van 6 tot half twaalf heeft van Putten er over gedaan; het rijtuig kost hem f 32, buiten de fooien. Ook de duurte van de reis naar Wonosobo en den Dièng berooft waarschijnlijk moeder Geelhoed van menigen doortrekkenden gast.

Van Putten geeft het adres der roemah makan, vliegt met veel beweging door de kampong tjina, en zwaait onder een paar laatste klinkende zweepknallen het erf op.

Het Grand Hotel de Wonosobo is eene uit hout, bamboe en keping vervaardigde woning met $4\frac{1}{2}$ kamer. Geen hotelhouder of gérant is te zien als de reiziger uitstapt; de looper bindt van Putten's koffer los en zet deze, met hulp van 's mans bediende, op een soort bordesje vóór het huis, waar tevens twee volle en twee ledige flesschen ajer blanda, een reistasje, een stofjas, een paar pisangs, en »wat verder zal worden te voorschijn gebracht», schilderachtig wordt opgestapeld. Koetsier en looper krijgen hun fooi, de wagen rijdt (daar de slimme knollen nu alle capriolen onnoodig weten) ongewoon kalm weg, en van Putten staat, hulpeloos als een kind in de woestijn, voor het logement van mevrouw Voogd, echtgenoot eens klerks op het ass. residentie kantoor, die de zaak als ambtenaar niet zelf kan drijven.

Na eenig geroep en gescharrel omen bij het huis komt een mandoer voor den dag, die van Putten's vraag naar eene kamer beantwoordt met de, na een Indisch ritje van 6 uur niet zeer prettige, mededeeling: »tida ada kammar jang kossong, toewan». De mandoer gelooft echter dat eene njonja didong (*) heden gaat vertrekken, maar hij weet het niet zeker daar zij de rekening nog niet heeft betaald. Die dame is op 't oogenblik uit, maar hij zal het haar terstond vragen als zij terug komt.

(*) Naar men weet de naam, waarmee inlanders de franschen aanduiden, als eene klanknabootsing van het veel van hen gehoorde »dis done».

Er zit niet anders op, dan dat de barang maar zoo lang blijft staan en van Putten zijn heil zoekt in de binnengallerij. Ongewasschen en stoffig als hij is, ontmoet hij daar niet tot zijn levendige vreugde eene hem uit Semarang bekende familie, met name Hooghart. Mevrouw Hooghart, eene schoone en nog jeugdige nonna, ligt op een langen stoel als een toonbeeld van lijden en verongelijking, met gesloten oogen, schoon van Putten duidelijk heeft gezien hoe zij een der vensters op een kiertje zette toen hij binnentrad; ware hij een slank jongman geweest in plaats van een ouwe dikzak, de schoone zwarte kijkers waren zeker wijd open gebleven. Achter haar staat een baboe hare njonja te kipassen. Een ander oud bruin mensch loopt met een éénjarig freuletje Hooghart, dat niet in slaap wil gaan, het vertrek op en neer, zonder dat mama zich in 't minst bekommert om den overlast dien haar vleesch en bloed anderen door haar geschreeuw aandoet. Mijnheer Hooghart, een totok met even keurige boordjes als onbeduidende tronie, zit op een bankje naast mevrouw, met hare hand in de zijne. Mevrouw's papa, een nog krachtige Duitscher met breeden, eigenzinnigen kop, die als jongman in Indië door alle middelen fortuin kwam maken, zijne mooie huishoudster trouwde, haar evenals zijn fortuin weer verloor, in den rijken Hooghart een nieuw kapitaal trouwde door middel zijner verleidelijke dochter, bij het jonge paar bleef inwonen zonder andere bezigheid dan Bismarck te verafgoden en van uit Semarang het europeesche evenwicht te besturen — deze heer, Schmarotzer genaamd, zit met een flesch port van zijn zoon aan een ronde tafel een dagblad te lezen. Aan de andere tafel, ter linkerzijde van het vertrek, bemerkt van Putten eene nog jonge vrouw, met een klein meisje gebogen over een prentenboek, waaruit zij het kind zacht vertelt. In den vluchtigen blik bij het binnenkomen ziet hij van dit tweetal slechts het bleek maar schoon profiel der moeder en een lieven krullekop van het kind.

De oude heer Schmarotzer helpt van Putten uit de onzekerheid, waarheen hij zich zal wenden. De man is dol blij, iemand te vinden dien hij met Bismarck kan overstelpen. »So waarhaftig meinheer van Putten u hier!» roept hij, met uitgestoken handen op den reiziger toe-

tredende, »dat doet mij wirklich genoeg u 't zien.» En terwijl hij van Putten zijne onaangename mannenlucht, een mengsel van tabak, port en luie menschenhuid, in het aangezicht blaast, trekt hij hem meê naar de tafel.

Van Putten wil zich excuseeren wegens zijn bestoven toilet en lichaam, maar de onkiesche Duitscher laat hem niet los. Na een vluchtigen groet aan den jongen Hooghart, die even oprijst, terwijl mevrouw dieper dan ooit schijnt te slapen, wordt de goedige dikkert op een bank geduwd, bij een knoop van zijn verkreukeld wit jasje vast gehouden, en in den afgrond der Europeesche verwickelingen gestort.

Het blijkt er alles even beroerd, met uitzondering van het enkele lichtpunt: BISMARCK. »Dát is een man mijnheer, wat zeg ik, DE eenige man in onze jammerlijke 19de eeuw! De jonge keizer, Gott der Allmachtige moge 't hem vergeven, delfde zijneigen graf, dat van zijn stamhuis, dat van het ganze Deutschland door zulk een man te dwingen heentegaan. Maar nóg kan alles zich herstellen. Laat de keizer, met echt duitsche trouwherzigheid, naar Friedrichsruh gaan en zeggen: »Meester, ik heb gezondigd tegen de wereld en u. Bewijs mij de genade, weder mijn minister te willen zijn!» Dán zal eenerzijds de socialistische bende, tegen welke geene maatregelen zu streng zijn, weer met ijzernen vuist worden ondergehouden, anderzijds de overmoedige geistliekheid in toom gehouden, de Deutsche industrie beschermd, het heilzaam oberwicht der grosze goedsbezitters gehandhaafd, in één woord de maatsjappelijke orde van boven af worden hoog gehalten, terwijl nu de jonge overmoedige kaizer haar van onderaf omverwerft.»

Zoo slaat de man door, opsnijerig en banaal, van Putten telkens door een ruk aan zijn jasknoop tot aandacht dwingend, met zekeren belachelijken ernst, alsof Deutschland en Europa werkelijk één stap verder zouden komen door het geleuter van dezen verongelukten fortuinzoeker, die weldra onder een hoopje Javasche aarde door ieder zal zijn vergeten.

Van Putten, zeer onlekker en zenuwachtig, begint juist iets innigs te gevoelen voor de dakpan, die Schmarotzer bij zijn eersten kreet in dit tranendal ware op het

hoofd gevallen, als de buitendeur met een forschen stoot wordt opengeworpen, en eene vrij zonderlinge figuur binnentreedt.

Het is eene dame met een jockeypetje op het donkere hoofd, roode blouse, zwarten rok door een portejupes opgehouden, en een paar grijze slobkousen aan de stevige beenen, waaronder rood lederen schoentjes. In de eene hand houdt zij een dier blauwe zonnescermen, op de pasar-tjina voor anderhalven gulden te krijgen, in de andere een ruiker welriekende bloemen. Een blauw brilletje laat zij bij het binnentreden van een niet verwerpelijk neusje vallen. Zonder de afdeeling Hooghart ook maar met één blik te verwaardigen, gaat zij naar de linkertafel, en geeft het meisje met den blonden krullebol de bloemen in de hand en een paar flinke zoenen op de wangen. Het kind, opstaande, bedankt haar met een kleur van blijdschap.

»Voilà ma petite nonnie; je t'apporte mes dernières fleurs de Wonosobo. Et vous, chère madame, vous allez un peu mieux aujourd'hui?»

»Merci mademoiselle», antwoordt de aangesprokene, der vriendelijke Française hare witte, smalle hand reikende. »Je me sens assez bien.»

»Cette vilaine toux a cessé de vous taquiner, j'espere?»

»Oh, je tousse toujours un peu, mais ça passera. Mais ma chère petite Mienke a encore eu un peu de fièvre cette nuit. Comme vous êtes aimable de lui apporter toujours des fleurs! Comme ça sent bon! Hé, lieveling, ruiken ze niet heerlijk, die melaties? Bedank mevrouw nog eens met een lekkeren zoen.»

Het kind slaat de armpjes om de bukkende dame, en bedankt haar met een kindermondje vol fransch. De jockey-pet valt daarbij van mademoiselle's hoofd, het meisje raapt hem op en zet hem haar scheef weêr op, waarop beide lachen en stoeien om elkaâr de pet optezetten. De moeder ziet met geluk naar de vroolijkheid van haar kind. Dit tooneeltje treft van Putten, en bijna norsch weert hij Schmarotzer af, die hem met een ruk aan zijn jasknoop wil terugvoeren naar den eenigen man van Europa.

Intusschen maakt de goedhartige »nonna didong» zich van het meisje los, en begeeft zich in het binnenhuis.

»Mal spook" hoort van Putten eene onaangename vrouwenstem naast zich zeggen.

Het is de schoone mevrouw Hooghart, die bij het binnentreden der française terstond vijandig vleesch heeft geroken, en de schoone oogen niet slechts wijd geöpend maar ze alle bewegingen der mededingster trouw heeft doen volgen.

»Mevrouw Hooghart" zegt van Putten, beleefd opstaande en in zijn verfofmaaid pakje een vrij kluchtigen indruk makende. »Mevrouw Hooghart, ik heb de eer u te groeten."

»O mijnheer v. Putten" proest de schoone Mestieze uit, zonder den groet te beantwoorden, »o mijnheer van Putten, wat ziet u er bespottelijk uit!"

»Pardon mevrouw, ik wilde ook, ik was eigenlijk. . ."

»O, nee maar, laat mij even uitlachen! Uw gezicht is heelemaal zwart van stof, en uw jas lijkt wel een verkreukeld kinderjurkje. Dolf, kijk toch eens hoe zot mijnheer van Putten er uit ziet!"

En de dame geeft zich geheel over aan dien mallen, rumoerigen lach, die bij sommige Indische schoonen de plaats moet vervullen van het ontbrekend vernuft.

Dolf, aan de eerste laagheid voor het wezen dat hem door hare schoonheid geheel beheerscht niet gestorven, gehoorzaamt aan den wenk, en maakt zich meê vroolijk over den braven van Putten, in plaats van hem zijn kamer afstaan om zich wat optefrisschen.

»Laat de jongelui maar lachen," zegt Schmarotzer, zijn slachtoffer opnieuw bij den jasknoop grijpende, »en luister naar het ongelooflijk bericht dat ik hier uit Weenen lees".

Doch van Putten, wien de ooren suizen en hoofdpijn begint te kwellen, is werkelijk kregelig geworden en tracht zich los te maken. De taak wordt hem verlicht door de vreemde dame, die, zonder zich in 't minst te bekommeren om den vernietigenden blik van mevrouw Hooghart, rechtstreeks op van Putten afgaat en hem vraagt:

»C'est vous, monsieur, qui venez d'arriver, sans trouver une chambre disponible?"

Het goedige gelaat van van Putten kleurt hoogrood bij deze onverwachte apostrophe in eene vreemde taal,

door eene aardige vrouw — eene weduwe wellicht — en eenigszins bedremmeld antwoordt hij:

»Oui mada . . . , mademoi . . . , je ne sais vraiment pas. . . ."

»Mademoiselle s'il vous plaît" antwoordt het dametje, en voegt er, op een onbeschoft geproest van mevrouw Hooghart, met snellen zijdelingschen blik bij: »je laisse le mariage aux gens d'esprit. Le garçon m'a dit, monsieur, que vos bagages sont toujours dehors, et qu'il ne saurait vous donner la plus petite chambre pour vous rafraîchir. C'est pour ça que je viens vous offrir la mienne."

»Mais madame. . ." stamelt van Putten, weder kleurende.

»Onbeschaamd mensch!" fluistert de Mestieze tot haar man, luid genoeg om door de anderen te worden gehoord, zich in haren luierstoel oprichtend.

»Oh n'ayez pas peur, c'est sans conséquence" lacht de française. »Je vais partir tout de suite après le . . . comment dites-vous — après le reistafèle. Mes malles sont faites, donc vous pouvez sans aucun inconvénient faire porter vos bagages dans ma chambre, de ce moment la vôtre. En tout cas, faites-y un peu de toilette, tandis que moi je donne mes derniers moments à mes chères amies que voilà."

Zij wijst op het kind en de moeder aan de andere zijde der gallerij, diemet eenige nieuwsgierigheid de onderhandelingen aan de extrême droite gadeslaan.

Van Putten, schoon huiverig voor ongetrouwde dames, is ontvankelijk voor gullen eenvoud. Aan de eene zijde staan Schmarotzer, met zijne vingers reeds grijpende naar den jasknoop, en de ongenietbare echtelieden Hooghart; aan de andere het verleidelijk aanbod om zich te wasschen en te verkleeden, gedaan door een wel is waar schalksch dametje, maar dat over een uur vertrekt en geene weduwe is. Hij aarzelt niet meer, zet, om mevrouw Hooghart te ergeren, alle verlegenheid terzijde, en antwoordt met den moed van een jongen held:

»Mada mademoiselle . . . vous avez un bon coeur."

»Je vous remercie du compliment, monsieur" zegt de vreemde, hartelijk lachende.

Van Putten vreest dat hij iets zots of gewaagds heeft gezegd, en vervolgt: »et j'accepte volontiers l'offre, qui m'a été faite si naïvement je veux dire si»

»Ça n'y fait rien» zegt de vreemdelinge goedig, pourvu que vous acceptiez. Venez, que je vous montre le chemin.»

En haar arm sans gêne op dien van den dikkert leggende, neemt zij hem mee, onder half luide spottende opmerkingen van de Hoogharts en Schmarotzer.

»Votre nom, monsieur?» vraagt zij, van Putten de pas gevulde waschkom en hare reeds geslotene koffers wijzende.

Het wantrouwen zegeviert bij den ouden dwaas alweêr over zijn verstandiger ik. »Wie weet» (denkt hij, »zoo'n vreemde gelukzoekster kon wel eens nadere bedoelingen hebben.» Zijn aarzelen toeschrijvende aan den wensch om eerst *haar* naam te weten, laat zij vlug volgen: »Moi, je me nomme Eléonore Achounsky. C'est facile à retenir. Vous n'avez qu'à éternuer et ajouter sky.»

»Vous n'êtes pas Française alors?»

»Non, je suis Russe, mais j'aime beaucoup les Français, allez. Vous pourriez dire: Russe-Française. A propos, vous avez dû entendre parler de mes concerts?»

Van Putten heeft het laatste jaar niet aan comédies of concerten gedacht, maar hij wil haar niet kwetsen door onbekendheid met haar talent. Gelukkig herinnert hij zich, in de Bataviasche bladen eene russische pianiste te hebben zien ophemelen als de eerste kunstenaars van haren tijd. Zonder twijfel was dat Eléonore Achounsky, en hij begrijpt nu ook haar wandel-costuum, want de aandacht van het kunstlievend publiek werd in 't bijzonder gevestigd op de virtuositeit der dame in het beklimmen van bergen. Hij antwoordt dus met aplomb:

»Alors c'est vous mademoiselle, cette grande musicienne dont les journaux de Batavia nous ont dit tant de bien! Mais assurément, j'en ai entendu parler de vos concerts, et avec beaucoup d'éloge encore.»

»Merci monsieur, vous êtes bien aimable. Vous n'êtes donc pas de Batavia ou de Soerabaia?»

»Non, mademoiselle, je suis de Samarang.»

»De Samarang?» valt zij levendig in. »Ah monsieur, dans ce cas vous pourriez me rendre un bien grand service.»

»Daar heb je 't al», denkt van Putten. »Ik ben er ingelooopen. Ze wil me lijmen. Maar ik ben nu eenmaal in 't schuitje en moet meêvaren.» »Comment donc, mademoiselle,» antwoordt hij, schoon wat aarzelend, »si je puis . . . vous être utile à quelque chose, vous . . . vous n'avez qu'à parler.»

»Oh, il ne s'agit presque de rien. Voyez» — zij haalt uit eene kleine portefeuille in den zijzak van haar blouse een beschreven papier — »j'ai écrit pour le journal de Samarang un entrefilet sur le concert que je donnerai là-bas, la semaine prochaine, et comme le redacteur du journal est sans doute de vos amis, vous seriez bien aimable de traduire ma petite note en hollandais, et de la lui envoyer avec prière de l'insérer.»

Merkbaar verlicht neemt van Putten het papier, en belooft haar de vertaling nog dezen avond op de post te doen. »Vous ne partez donc pas directement pour Samarang?» vraagt hij.

»Non, je vais faire d'abord une tournée par Magelang, Djocja et Solo. Est ce que je vous retrouverai la semaine prochaine à Samarang?»

Van Putten's wantrouwen ontwaakt weêr. »Non . . . c'est à dire . . . je ne crois pas . . . je ne sais pas si . . .»

»Oh, je ne vous demande pas les secrets de votre voyage» zegt zij lachend. »Je voudrais seulement vous envoyer une loge. Tiens, c'est vrai, je ne sais toujours pas votre nom.»

»Ah oui, mon nom, vous voulez savoir mon nom? C'est juste. Eh bien je me nomme Jansen.»

»A tout à l'heure alors, au reistafèle, monsieur Jansen. Vous savez, la chambre est maintenant la vôtre, ne vous gênez pas, et merci d'avance de votre obligeance.»

Van Putten, voorloopig slechts zijn handkoffertje en verdere kleine barang ontbiedende, schaamt zich reeds over zijn kleingeestigheid. »Ouwe zot» zegt hij bij zichzelf, »moet je dan altijd vreezen dat vrouwen of meisjes dien kalen knikker aan den haak zouden willen slaan, al

heb je dan ook wat geld en een mooie positie! Maar c'est plus fort que moi. Ze hebben me dat eenmaal ingestampt, en het kan er niet meer uit. Mijn wantrouwen tegen het dier, dat zich »vrouw" noemt, zal, als al mijne andere gebreken, met me in 't graf gaan."

Onder deze wijsgeerige overdenkingen maakt hij zich lekker, legt »la petite note" van Eleonore Achounsky op het tafeltje, en komt opgefrist aan de rijsttafel.

Hij vindt er, in een niet ongezellig eethokje — een soort van uitwas van den gang — de Hoogharts met hun père entretenu, de Russe-française, en tusschen deze en mevrouw Hooghart een rijzigen blondkop, ongedwongen met de dames schertsende, en, naar van Putten al spoedig merkt, het geheime motief voor de gebetenheid van mevrouw Hooghart op de bevallige Eleonore Achounsky. De joviale en knappe jongeman stelt zich aan van Putten voor als ingenieur, voor de opneming van waterwerken te Wonosobo, en ook van Putten noemt zijn naam, hoorbaar voor de Russische artiste.

»Comment, vous vous nommez, van Putten?" vraagt zij, gelukkig zacht. »Vous n'êtes donc pas monsieur Jansen?"

»Ziedaar reeds de straf voor mijne dwaasheid" denkt van Putten, en met hoogroode kleur mompelt hij: »Oui, oui, Jansen et van Putten, l'un et l'autre."

»Ah, j'y suis! Fransen alors, Fransen van de Putten. Mais voilà un nom bien connu aux Indes, monsieur. Est-ce que vous auriez un frère à . . ."

»Non non, je n'ai pas de frères. . ."

»Je croyais pourtant avoir rencontré . . ."

»C'est ça. Il y a beaucoup de van Puttens. Est-ce que vous prendrez un peu de cet atjar, mademoiselle?" En van Putten grijpt een pot met zuur, dien hij de nieuwsgierige Russin in de hand stopt. Gelukkig hebben de overigen weinig op de samenspraak gelet, en het incident eindigt met eene lofrede van de schoone Eleonore op de Indische atjars en sambals, die zij beweert, na hare vorige Indische reis, de keizerin van Rusland te hebben leeren beminnen.

Overigens wordt de eer van het gesprek hoofdzakelijk opgehouden door den vroolijken ingenieur en de niet minder vroolijke Russin. Mevrouw Hooghart, even

ontoegankelijk voor het schoone in huwelijksrouw als voor dat in moederliefde (haar eenjarig kind bengelt achter bij de bedienden in de slendang van een baboe) mevrouw Hooghart vergaat van ergernis over de voorkeur, door haren buurman blijkbaar geschonken aan zijne andere dame. Niet vlot genoeg fransch sprekende om zich in het gesprek van die twee te mengen, ziet zij met bleeke lippen spijtig vóór zich, of koelt hare woede door allerlei bijtende aanmerkingen op haren domoor van een man.

Nu en dan trekt zij den ingenieur door eene of andere banale opmerking tot zich, maar wijl hij slechts uit beleefdheid antwoordt en zij niet geestig genoeg is om hem vast te houden, ontglipt hij haar oogenblikkelijk weêr. Soms ook raakt zij schijnbaar onwillekeurig zijn hand of arm, maar manlief, als alle domme menschen slimjaloersch, komt haar oogenblikkelijk aan boord met een: »mijn schat, wil je nog een glas wijn?" of »kindlief, eet je weer volstrekt geen vleesch?" of wat voor het oogenblik het best kan dienen.

Papa Schmarotzer bemerkt niets, of bemoeit er zich niet meê. Zijne eenige zorgen zijn voor 't oogenblik zijn bord en zijn glas. Vooral drinkt hij verbazend veel, eerst bier, dan wijn; zijn schoonzoon is er goed voor. Blijkbaar is eten en drinken het eenige, dat zijn mond voor Bismarck kan sluiten. Doch de ondeugende Eleonore Achounsky tart hem soms door tot den ingenieur hoog op te geven van de alliance russo-française, en te blageeren dat alle Bismarcken met hunne triple-allianties daartegen niet zouden zijn opgewassen. Dan broemt Schmarotzer als een beer, giet een glas wijn door zijn keel, en klampt van Putten aan om iets te beweren van een Bismarck-duim, waaronder alle Russen en Franschen zouden kunnen worden verpletterd, vergezeld van eenige grofheden over rondtrekkende muzikanten, die den jovialen ingenieur soms barsch doen kijken. Maar Schmarotzer gaat voort met schranzen als had hij niets gezegd.

Zoo speelt zich ook in dit kleine hoekje van Java een miniatuur-tafereeltje af van de groote comédie der menschelijke zotheid. De tijd vliegt snel om, en weldra staat Eleonore Achounsky op, om zich, zonder van de Hoog-

harts in 't minst notitie te nemen, naar hare vroegere kamer te begeven.

»Vous permettez, monsieur, que je me lave les mains?» vraagt zij lachende.

En van Putten, zich nog over de dwaasheid van den valschen naam schamende, volgt haar, put zich uit in gediensigheden, giet schoon water in de kom en geeft haar zeep en een schoonen handdoek.

»C'est ça» zegt zij. »Vous n'oubliez pas ma petite lettre, monsieur Fransen?»

»Je vous le promets mademoiselle; elle sera à la poste ce soir-même.»

»Merci alors, et au revoir monsieur van de Puttèn.»

»Adieu mademoiselle», zegt van Putten, »je vous remercie encore beaucoup de»

Al sprekende wil de goede man haar door de deur volgen, maar zij flapt hem die, schijnbaar zonder erg, voor den neus dicht, en hij hoort terstond daarop den ingenieur, zacht sprekende, met haar naar voren gaan en haar in 't rijtuig helpen.

Glimlachend zegt hij bij zichzelf: »Waarom zouden ze niet? Ik zal ze niet hinderen. Maar als ik Eleonore Achounsky was zou ik op 't oogenblik niet graag mijne oogen brengen onder de nageltjes van mevrouw Hooghart.»

Daarop maakt hij zich lekker, en legt zich neêr voor de middagrust. Eerst nu valt hem in, dat de mooie bleeke vrouw met haar dochttertje, die bij zijne komst afgezonderd in de voorgallerij zaten, niet aan tafel waren. In het aangrenzend vertrek, slechts door kèpang van het zijne gescheiden, hoort hij kuchen. Blijkbaar logeeren zij daar. Maar eten zij dan niet? Al dommelend over deze belangrijke quaestie, valt hij, na den vermoeienden morgen, in een heerlijken slaap.

's Namiddags maakt van Putten een korte wandeling in den omtrek, die hem den indruk geeft dat Wonosobo voor hem het geknipe klimaat is tot herstellingsoord. Daarna zet hij zich aan de vertaling van Eleonore's entrefilet voor de *Locomotief*. In den gebruikelijken pluralis majestatis wordt de redactie van het blad sprekende ingevoerd, om aan hare lezers medetedeelen dat de bekende pianiste Eleonora Achounsky op dien en

dien dag een enkel concert te Semarang zal geven. Het zal — zegt zij verder — haren lezers zonder twijfel bijzonder belang inboezemen dat deze begaafde artiste, eene dame van goede geboorte en door de keizerin van Rusland als kind behandeld, volstrekt niet voor den broode naar Indie moest gaan piano spelen, maar dit alleen deed ter voldoening aan haren hartstocht voor reizen en trekken. Vooral bergen beklimmen is haar groote zwak; daarin kent zij hare wedergade niet. In den oosthoek beklom zij den hoogsten top van den Lamongan en den Semeroe, in Midden Java, van uit Bojolali, den Merbaboe en den Merapi. Thans — zoo laat Eleonore de redactie verder zeggen — heeft zij, slechts een paar dagen vóór het te Semarang te geven concert, weer den Diëng, met alle om den reusachtigen kraterbodem gelegten toppen beklommen, den Tjimat, den Prahoe, den Srodjo, den Bismo en den Nogosari; voorts de verschillende Diëngmeeren, in elk van welke zij een bad nam. Als eene bijzonderheid van dezen tocht deelt men der redactie nog mede, dat zelfs de Javaansche gidsen het moesten opgeven, de koene reizigster op de hielen te blijven.

»Nu» — denkt van Putten »van wat blagueeren is zij ook niet vies. Maar soedah, ik zal haar bericht, al is het dan ook wat geborduurd, opzenden. Wat mij alleen verwondert, is, dat zij zooveel meer de aandacht vestigt op hare sterke beenen dan op hare vlugge vingers, die er toch voor pianospel meer op aankomen.»

Van Putten heeft blijkbaar, zoo oud als hij is, nog niet opgemerkt dat de kunstbeschouwing der massa grootendeels buiten de kunst omgaat; dat men liever een valsch lied hoort van een tenor, wien na allerlei dulle streken door een schatrijken — liefst Russischen — vader het gat van de deur is geweest, dan een heerlijke aria van een gewonen hals; dat een éclatant duel een schilder honderd koopers bezorgt voor tot dusver ongekochte schilderijen; dat een mooie baard, sprekende oogen en gebogen neus voor een dames-zanger gelijk staan met een fortuin; dat men van een beroemd schrijver geen enkel boek behoeft te hebben gelezen, als men maar weet of hij sigaren dan wel sigaretten rookte; en zoo nu weêr dat het beklimmen van hooge bergen,

waarbij zij Javanen heeft buiten adem geloopt, Madlle Eleonora Achounsky voller concertzalen zal bezorgen, dan het prachtigste pianospel, in het zuidelijk of noordelijk halfroond ooit gehoord.

Eleonora daarentegen kent hare Pappenheimers op haar duim, en zij slaat dus voor hare concert-reclames meer munt uit de beenen dan uit de handen.

»Après tout» denkt van Putten, »is het vrij onschuldig.» Hij vertaalt dus de loftuiting, door de vriendin der keizerin van Rusland aan de redactie in den mond gelegd, zoo netjes mogelijk, en brengt zelf den brief op de post.

Den volgenden dag op de wandeling den jovialen ingenieur tegenkomende, en een endje met hem oploope, hoort hij niets dan lof van de aardige Russin, en stemt daarmee, nu alle gevaar is geweken, gaarne in.

»Wat is zij ook een buitengewone wandelaarster» zegt van Putten, nadat de dame reeds om haar goed hart, hare vroolijkheid, haar bevallig uiterlijk en tal van andere goede hoedanigheden door zijn metgezel is in de hoogte gestoken.

»Zoo», zegt de ingenieur droog. »Ja, zij loopt graag een endje om.»

»Een endje om!» roept van Putten uit, »weet u dan niet dat zij eene van de stoutste bergbeklimsters is, die wij op 't oogenblik in Indië hebben?»

»Neen, dat was me niet bekend.»

»Wel mijnheer, behalve allerlei ontoegankelijke bergtoppen (van Putten wordt natuurlijk de medeplichtige van de aangroeiende faam) in Oost-Java, heeft zij onlangs ook den Merapi en Merbaboe tot bovenaan beklimmen, en — dat zult u trouwens beter weten dan ik — nu hier weêr al de kegels van den Diëng, die daar zoo hoog en grootsch vóór ons liggen.»

»Den Diëng?» zegt de ingenieur verwonderd, »daar is zij in 't geheel niet geweest.»

»Och kom! Zij heeft er zulke enorme tochten gemaakt, dat de gidsen haar niet konden bijhouden.»

»Wel», zegt de ingenieur lachend, »wie heeft u dát wijs gemaakt?»

»Ik weet niet . . . ik heb het . . . van hooren vertellen.»

»Zeg u dan maar gerust aan den verteller dat hij er niets van weet. Eleonore is vijf dagen geleden van Poerworedjo hier te Wonosobo gekomen, en geen uur van de plaats geweest.»

»Weet u dat zeker?»

»Volkomen zeker, want . . .» spreker mompelt iets onverstaanbaars.

»Dat is vreemd, zegt van Putten. »Had zij er dan ook geen plan op?»

»Daarvoor zouden wij in haar hart moeten kunnen lezen. Maar al mocht zij dan al het voornemen hebben gehad, uitgevoerd heeft zij 't niet, dat kan ik u verzekeren».

»En hoe weet u dat zoo zeker?»

»Omdat ik . . . omdat wij . . .» De jonge man kleurt en gaat niet verder.

»O, o», zegt van Putten plagend, »ik begin te gelooven dat u *werkelijk* in haar hart heeft gelezen, of zij misschien wel in het uwe. Nu, waarde heer, maak u niet boos, ik kan de zon best in 't water zien schijnen. Maar ik sla dezen weg in; u gaat recht door? Tot genoeg dan.»

»Dag mijnheer van Putten. Alles onder ons, niet wáar?»

»Natuurlijk. Ik ben een gesloten boek.»

»Wel, wel», denkt van Putten, »wat heeft ze mij gefopt! Daar heb ik, ouwe sok, nu een dagblad-reclame gemaakt voor de beenen van een mooie Russin, die zij alleen heeft gebruikt om met een knappen ingenieur van den Indischen waterstaat te Wonosobo in den manschijn te wandelen! Zou men dat nu gezocht hebben achter het vriendelijke schepsel, dat zoo lief voor dat kleine kind een ruiker eigen geplukte bloemen meêbracht? O vrouwen, vrouwen, uw naam is bedrog!»

En met een gemengd gevoel van ergernis en voldoening, wijl een jonge, mooie vrouw hem heeft bedrogen, zij het slechts door een dagblad-bericht, besluit de brave man in het geval te berusten, schoon hij best nog zou kunnen seinen.

»Laat» denkt hij, »de Semarangers zich naar hartelust opwinden over hare bergklimmerij, en het vrouwtje — »meisje» wordt, naar ik meen, wat gewaagd — eene flinke recette bezorgen.»

Van Putten zet alleen zijne wandeling voort. Geene plaats zoo geschikt om te loopen als Wonosobo, hetzij door de talrijke beschaduwde lanen in en bij de kotta, hetzij verderop in de richting der bergen. De kota noordwaarts doorgewandeld, heeft hij den ingenieur verlaten bij een pad in noordwestelijke richting. Het voert hem langs twee groene begroeide heuvels, waarschijnlijk uitgeworpen steenmassa's van den Diëng en door den loop der jaren met een groen kleed getooid. Niet deze klompen geschiedenis trekken echter het meest zijne aandacht, maar het prachtige panorama, dat zich voor hem ontrolt. Hoog vooruit de talrijke toppen en kraterand van den Diëng. Rechts, d. i. oostelijk, de kolossale, van boven uitgekartelde, tulband van den Soembing en de gladde ronde top van den Sindoro. Links talrijke uitloopers van den Diëng. Naderbij, vooral aan den westkant, eene vallei, zoo bloeiend als van Putten ze op Java nergens heeft gezien. Het zijn vooral de buitengewoon vruchtbare, soms driemaal 's jaars beplante, sawahs, in trappen afdalend en naar de zijde der bergen weër opklimmend, die het dal dit lachend aanzien geven, maar ook vele andere gewassen mengen hunne tinten in de prachtige kleurschakeering, die een schilder hier terstond zijn driehoek zou doen in den grond planten. Naast vakjes jonggroen en groengeel van de padi, het donkergroene gebogen djagongloof en het hard groen der tabaksbladeren en van het aardappelloof. Daartusschen glimmend witte strepen van door de insnijdingen der galangans van sawah tot sawah vlietende, beekjes. Op den achtergrond, in de boschrijke terreinplooiën, grijze stammen en groene kruinen, afgewisseld door de bruine en witte daken eener desa, half verscholen in het geboomte. Door het landschap heen kronkelend het blinkend schuim van een woesten stroom, toevloeiër tot de boven-Serajoe. Deze gansche zee van groen en zilver verliest zich in de verte, en stijgt dan op naar den voet der grauwgrijze bergen. Over alles ligt nog de dofse tint van den vluchtenden nacht. De zon, die de gordijn voor het dommelende dal zal wegschuiven, schuilt nog aan de oostzijde, achter den Sindoro. Om den bergtop wordt het helderder; zonder ze te zien, gevoelt men de zorgzame moeder snel achter den reus opstijgen. Daar

vertoont zich haar schitterend hoofd, en geweldig schieten de lichtstralen over het westelijk landschap. Een gloedstroom wordt op de kleuren uitgegoten. Het djaogongblad wordt schitterend wit, de jonge padi zilvergeel, aan het bedauwde groen bengelen duizenden diamanten, de waterbeekjes fonkelen als beweeglijk, schitterend juweel.

Van Putten, de vallei verrassende onder het genot van dit haar morgenbad, dat zij dagelijks te ongeveer 7 uur van den hoogen Sindoro ontvangt, geniet al loopende van het heerlijke gezicht. Zijn pad leidt naar de desa Ketingring. Door schaduwrijk geboomte verleid, klimt hij naar de begraafplaats der desa. Het treft hem, hier veel meer uiterlijke teekenen van eerbied voor de dooden te vinden, dan onder Javanen in den regel gebruikelijk is. Houten of bamboe-monumenten bedekken de meeste graven; op sommige zijn geheele houten huisjes gebouwd, blijkbaar familie-graven, waarin 'een witte klamboe op vier stijlen een marmeren katafalk nabootst; ook staan boven verscheidene heuveltjes mooie pajongs uitgespreid. Op bijna iedere rustplaats prijkt iets meer dan de twee primitieve paaltjes, die in het laagland van Midden-Java het graf van den minderen Javanen plegen aantewijzen.

De welvaart van het omliggende landschap wordt hem bevestigd bij een bezoek aan de desa Ketingring zelve. De loerah is niet t' huis, maar boven den ingang van zijne, wel donkere maar betrekkelijk weelderige, woning lacht een »slamet tamoe dateng" den bezoeker tegen, terwijl de vrouw en zoon van het dorps hoofd die woorden bevestigen door een allervriendelijkste ontvangst. Een stoel wordt buiten gebracht, vruchten aangeboden, en terwijl de huisgenooten en een paar nieuwsgierige burens om hem djonkokken, doet van Putten, met zijn jongen als tolk, zich 't een en ander van de desa vertellen. Opiumschuivers, verneemt hij, zijn hier niet; hij weet ook reeds van elders dat Wonosobo en omstreken wel zouden worden verklaard tot verboden kring, indien er niet zulk een druk handelsverkeer was, dat het bestuur noodzaakt opium verkrijgbaar te stellen voor de doortrekkende karrevoerders c. s., daar deze het anders zouden meëbrengen en, bij strenge handhaving van

het verbod, telkens moeten worden aangehouden, hetgeen het handelsverkeer te veel zou belemmeren. Ook hier werkt — denkt van Putten — toenemende maatschappelijke ontwikkeling weer de immoraliteit in de hand. De padjeg bedraagt slechts f 3.50 per bouw, hetgeen de desalui zelve weinig vinden, en van Putten, bij de buitengewoon vruchtbare sawahs die hij heeft gezien, te weinig schijnt. De zoon van den loerah vertelt hem dat de desa's onder het Wonosobosche zeer verbaasd waren toen een jaar of vier geleden, kort na de komst van den tegenwoordigen toewan besar, de landrente nog werd verlaagd, maar dat zij het cadeautje natuurlijk gaarne aannamen. »Vriend» had van Putten hem kunnen antwoorden, »dat is hoogere politiek. Na het opstootje uwer halve landgenooten in Bantam wilde men de landrente verlagen, en op zichzelf was dit goed; maar in plaats van het oordeelkundig te doen deed men het met den franschen slag, waar het noodig was of niet, hier bij u zelfs tegen het bepaalde advies van uwen ass.-resident. Dit benadeelt wel de schatkist, en daarmee de vervulling uwer andere meer dringende behoeften, maar het effect op de burgers en buitenlui in de negri blanda is gemaakt, en meer is niet noodig.»

Daar evenwel deze menschen nog te eenvoudig zijn om hoogere politiek te kunnen begrijpen, laat van Putten hen maar in hunne onwetendheid en aan het ten verkoop geschikt maken hunner droge tabak, waarin hij hen reeds te lang heeft opgehouden.

In het logement teruggekeerd, geyoelt van Putten zich overtuigd dat Wonosobo de plaats is, waar hij zijn kouden neus moet halen. De Diëng, met zijne 6000 à 7000 voet, is hem — hij weet net bij vroegere ondervinding — te koud. Magelang, op 1152, Temanggoeng op 1749 voet, zijn niet frisch genoeg, maar Wonosobo op 2400 voet past hem uitmuntend. Hij besluit dus, den tijd dien hij nog aan zijne zaken kan onttrekken hier doortebrengen. Bijna zou hij er van worden afgeschrikt door den ondragelijken Schmarotzer, die den geheelen dag in het hotel sherry of brandy soda van zijn schoonzoon zit te drinken, en van Putten, zoodra hij binnentreedt, aanklampt met Duitsch-Europeesche politiek. Zelfs als hij 's middags na de thee voor eene avondwandeling denkt te ont-

snappen, schiet Schmarotzer plotseling ter deure uit, loopt met hem meê en vergalt hem de wandeling zoodanig, dat hij uit wanhoop voorstelt naar de societeit te gaan, waar Schmarotzer een gat in het biljart-laken stoot en dit laat schrijven op rekening van zijn schoonzoon.

Het eenige lichtpunt op dien avond is Schmarotzers mededeeling, dat het gezelschap den volgenden morgen naar den Diëng vertrekt. Den volgenden morgen staat dan ook het vierspan voor, naar mevrouw Hooghart zegt, na haar man een uur in 't onzekere te hebben gelaten, dat zij van daag niet zal gaan. Aan 't ontbijt heeft, zonderling genoeg, de ingenieur, die ook heden morgen zou vertrekken, verteld dat hij nog een dag zou blijven. Maar de ingenieur is terstond op 't pad gegaan en vertoont zich den ganschen dag niet in 't hotel. Mevrouw Hooghart's humeur gaat alle perken te buiten. Haren echtvriend, beter gezegd galeislaaf, laat zij af en aan loopen met odeurs, eau de cologne, boeken die zij weer wegwerpt, versnaperingen die zij niet eet. Het aardige dochttertje van de bleeke dame, spelende in de geslotene voorgallerij — het salon van het hotel — trapt op haar kleed en krijgt een klap om de ooren. Zij wil gaan wandelen, laat haar man zich gereed maken, en weigert als hij klaar is. Ook moet te half twee, na de rijsttafel, het rijtuig tot vertrek nogmaals voorkomen, maar evenals des morgens wordt het, na een uur wachters, weggezonden. Een drukkende atmosfeer hangt over het salon, en zelfs Schmarotzer poetst de plaat naar de societeit, om daar eenige flesschen bier te drinken op de gezondheid van Bismarck. Van Putten, moe van de wandeling en bladerende in een boek, ziet hoe de bleeke dame haar dochttertje, wie het lange zitten verveelt, angstig bij zich houdt om geen aanstoot meer te geven aan de onhebbelijke Mestieze, en ten slotte met het kind naar hare benauwde kamer gaat.

Eindelijk echter is deze dag des onheils om. In het echtelijk vertrek der Hoogharts gaat het ook 's nachts niet erg rustig toe, maar wanneer den volgenden morgen te 7 uur het rijtuig ten derden male voorkomt, is mevrouw gelukkig te half negen klaar om intestappen, ter-

wijl de ingenieur reeds te 6 uur is afgereisd.

Het onbeminnelijke gezelschap rolt weg, met het heilige kruis achterna van van Putten, en waarschijnlijk ook van de bleeke dame.

De bleeke dame! Ja, daaraan heeft van Putten, in zijn verlangen om maar van Schmarotzer c. s. te worden bevrijd, niet eens gedacht! Nu ook de ingenieur is vertrokken, zit hij met haar en haar kind alleen; alleen in een klein hotel, waar zich nooit een eigenaar of eigenares vertoont, met slechts één klein gemeenschappelijk vertrek om te lezen, schrijven of rusten, waar men dus dagelijks, vooral 's avonds, bijna in elkaars gezelschap *moet* zijn, daar de slaapkamers hoogstens geschikt zijn om te slapen. En ditmaal geldt het zeer bepaald eene weduwe, want zij heeft een kind, en van een man is niets te bespeuren. Bovendien heeft van Putten het gehoord van den ingenieur, die het weër had van Eleonora Achounsky. Zij is de weduwe van een officier, heeft haar man vroeg verloren, en geeft voor het onderhoud van haar en haar dochtertje muzikles in eene der kleine residentie-hoofdplaatsen. Zij schijnen tijdelijk hier te zijn voor de gezondheid van het kind. Meer weet v. Putten er niet van, maar het is genoeg om te begrijpen dat eene vrouw in deze omstandigheden gaarne zal hertrouwen. Bovendien is zij, schoon wat lijdend, belangwekkend mooi, en van Putten gevoelt ook met dit lokaas wat rekening te moeten houden.

Het geval is dus zeer bedenkelijk, en als de arme tobber den eersten avond aan de linkertafel van het langwerpige salon zit te lezen, onwillekeurig met een oreille en campagne voor het gefluister der bleeke vrouw, die ter rechter zijde haar dochtertje zit te vertellen, denkt hij er ernstig over, den volgenden dag maar een wagen te laten voorkomen en alweër op een andere plaats zijn kouden neus te gaan zoeken.

Maar behalve dat hier in den omtrek, buiten den Diëng met zijn te ijle lucht, daartoe niet gemakkelijk iets geschikts is te vinden, besluit van Putten, als hij er nog eens een nachtje op heeft geslapen, nu eens flink met zichzelf te redeneeren. Den blik peinzend ter aarde geslagen, in de richting van den Diëng wandelende, houdt hij ongeveer de volgende alleenspraak:

»Het gevaar dat eene weduwe voor je kan hebben, van Putten, is ten slotte alleen de ramp om die weduwe te trouwen. Welnu, trouw ze dan niet! Of ben je zóó weinig je zelf meester, dat je in de kaars *moet* vliegen? 't Is waar, dit exemplaar heeft een schoon, innemend ge-laar, waarvoor je sympathie, waarvoor je . . . mooi zoo, daar gaat ze je waarachtig al inpalmen! Van Putten, van Putten, is het dan slechts zwakheid van karakter, die je zoo bang maakt voor de vrouwen? Alle duivels! — hij stapt, al gesticuleerend, zoo driftig door, dat de talrijke inlanders die hij ontmoet hem voor niet recht snik houden — alle duivels, dat wil ik nu toch eens zien! Ik heb hier, na een dure reis, eindelijk een klimaat en een wandelstreek gevonden, die voor mij geknapt zijn. Ik voel mij lekker, raak mijne verschijnseltjes kwijt, ben zoo goed als zeker dat ik na twee of drie weken heelemaal genezen van hier zal gaan. En nu zou ik mij, zonder het doel van mijn reis te hebben bereikt, door zoo'n weduwe laten verjagen? Dat vertik ik! Ik BLIJF!»

Dezen uitroep slaakt hij ongeveer als Mac Mahon zijn »j'y suis, j'y reste». Maar evenmin als die krijgsman ter verdediging van den Malakoff-toren, zal van Putten in de bedreigde veste van zijn celibaat de noodige voorzichtigheids-maatregelen verzuimen. Aan tafel, waar de bleeke dame nu ook verschijnt — is dit niet reeds verdacht, of kon zij slechts de drukte niet velen? — zal hij zich bepalen tot de hoogst noodige voorkomendheden, het aangeven van een schoteltje, het inschenken van een glas water. Over dag zal hij meest uit wandelen zijn. Des avonds gaat hij zitten lezen aan de zijde der gallerij, die zij *niet* heeft gekozen. Gesprekken knoopt hij zoo weinig mogelijk aan. Vooral het kind, schoon hij veel van kinderen houdt, zal hij niet aanhalen, geene kleine aardigheidjes voor haar verzinnen, met haar spelen noch wandelen. Want van het kind tot de moeder — van Putten gevoelt het — il n'y aurait qu'un pas. En de dame zelve, die natuurlijk reeds heeft uitgevischt dat van Putten een rijk en ongetrouwd man is, zal in de eerste plaats het meisje op hem afsturen. »Reeds zoo menige vrouw — zegt van Putten, als wist hij er alles van — heeft door een lief spruitje van een eersten man

een tweeden gekregen!"

Alzoo besloten hebbende wordt hij kalmer, en staat voor een bordje ter linkerzijde van den weg: *Kali Anget*. Op navraag blijkt, dat hier dichtbij in het ravijn een warme bron is, waar men kan baden. Inderdaad vindt van Putten, na een minuut loopens, een aardig badhuisje met twee gecementeerde badkuipen, waarheen men door twee bamboezen kokers het water uit een koude en uit een warme bron kan leiden. Het plekje, rondom besloten in heuvels, is stil en lief. Hij zal hier nu en dan komen baden, of uitblazen als de weduwe het hem te lastig maakt.

Als het vleesch geworden »si vis pacem, para bellum" (*) zit van Putten de eerste avonden in zijn versterkt kamp achter de linker marmeren tafel, terwijl de bleeke dame als gewoonlijk zich aan de rechterzijde bezig houdt met haar dochtertje. Haar gefluister breekt zij nu en dan af door een hollen, drogen kuch. »Zij wil mijne aandacht trekken," denkt van Putten. Meestal doet zij een spelletje met het kind, of vertelt haar uit moeder de Gans' onsterfelijke sprookjes. Schoon slechts fluisterend wordt gesproken ziet van Putten, met de oogen in zijn boek maar zijne gedachten er boven, klein duimpjen, de schoone slaapster, asschepoester en andere vriendjes zijner jeugd weer voorbij trekken. Vreemd klinkt dat hier, in deze Indische kamer met die twee onbekenden. »Zij spreekt juist luid genoeg om mij te doen hooren hoe lief zij vertelt", denkt hij.

Maar nu en dan vertelt zij niets meer, en loerend achter zijn boek zoekt van Putten de oorzaak der plotselinge stilte. Dan ziet hij haar meest zitten met den arm om haar kind, het hoofd rustend op den kleinen schouder, wang tegen wang, het beeld der zwakke die de sterkere moest zijn. »Zij doet of zij moe is", denkt van Putten. Maar hoe? Zijn gezicht is zeer scherp voor zijn leeftijd. Ziet hij daar niet iets nevelachtigs onder het gesloten ooglid uitdruppen, en, langzaam als de smart, langs de wang neërglijden op het blonde kinderhoofd? En nogmaals, en nogmaals? En het meisje, blijk-

(*) Wilt gij den vrede, bereid u ten oorlog.

baar reeds vertrouwd met deze stille taal, slaat hare armpjes om den hals der moeder, en kust liefkoozend de beschreide oogen.

»Wat hebben zij toch, die twee?" denkt van Putten. »Waarschijnlijk eene zenuwachtige vrouw en een aanhankelijk kind". Of zag hij haar niet onder de voorgewende droefheid een steelschen blik werpen naar zijne zijde? Ja, nu herinnert hij 't zich zeer goed. Aha, mevrouw, dus de hoogere school? Buitengewoon talent in het vak? Goed, van Putten is er ook nog, en zal des te beter op zijn tellen passen.

Een ander maal houdt de moeder een handwerkje en het kind krabbelt op een lei, nu en dan hare vriendin om voorlichting vragende. Van Putten, steeds met een oeil en coulisse, ziet het haakwerkje de lange, mat bleeke vingers — »gedistingueerd", denkt van Putten, »en daarom laat zij ze zoo zien" — ontvallen, en het hoofd afgemat in beide handen op de tafel steunen. Mientje — zoo heet het kind — wil haar iets vragen, maar houdt zich stil bij het zien van het gebogen hoofd. Ter sluiks blikt zij naar van Putten, oogenschijnlijk verdiept in zijne lectuur. Het kind tracht blijkbaar het raadsel op te lossen, waarom die oude heer, die er toch vriendelijk uitziet, haar nooit eens iets liefs zegt, steeds als een onverschillig groot mensch haar voorbij gaat. Zij zou hem gaarne raad vragen over zekere ingewikkeldheden van hare lei, en overweegt de kansen van slagen. Stilletjes staat zij op, en bekijkt met aandacht de vervelooze deur, als ware het een mooie prent. Dan gaat zij aarzelend iets verder, naar een gordijn, met de franje waarvan zij speelt, ter sluiks naar van Putten omziende. Maar deze is meer dan ooit verdiept in zijn boek, geeft taal noch teeken van aanmoediging. De kleine laat den moed zakken, trekt zich zacht terug en gaat stil naast hare moeder staan, tot deze haar opmerkt en het hoofdje op haar schoot trekt.

Deze barbaarsheid kost echter van Putten een slape-loozen nacht. Het meisjeskopje staat hem telkens bedroefd voor de oogen. »Mag ik", denkt hij, »een lief kind zóó behandelen, een kind dat geen enkel speelmakkertje heeft en daarom zelfs mij, vervelenden ouden man, aanhaalt om wat afleiding? Moest ik zoo'n klein lief schep-

seltje niet veeleer warm aan mijn hart drukken, en zeggen: "mijn kind, als je moedertje moe is, kom dan gerust bij mij, dan zal ik met je spelen, je leeren, je bezig houden, een tweede vader voor je te zijn?"

Een tweede va . . . ja, daar is weer die ongelukkige achterdocht! Maar moet ik dan door mijn angst, die misschien overdreven is, een onmenschen worden?"

Van Putten gevoelt zich zeer ongelukkig. Zijn goed hart komt in opstand tegen 25 jaren ingebeelde vrees en vooroordeel. 's Morgens vroeg maakt hij een heerlijke wandeling naar een rivier, zijtak van de boven Serajoe, die ten westen van Wonosobo met groot geraas over steenblokken in het dal stort. Hij rust uit op een bankje voor de badplaats kali Bangli, een heldere bron, door een bamboe-schutting afgesloten. Daar denkt hij nog eens ernstig over de zaak na, en besluit het kind vriendelijker te behandelen.

Een omweg makende langs de passer, vindt hij in een Chineesche toko een vrij aardige pop. Het is hem opgevallen dat Mienke nagenoeg geen speelgoed heeft; de moeder moet dus wel in zeer moeilijke finantieele omstandigheden zijn. 's Avonds wil hij het kind verrassen, en haar de toenadering vergemakkelijken door een klein presentje.

Als hij weer te 7 uur in zijne schans zit gedoken, met de pop achter zich op de bank, wil het geval dat de bleeke dame zich even naar hare kamer begeeft. Van Putten hoort haar — zooals trouwens iederen nacht te midden der diepe stilte, want de kèpang-wanden keeren het geluid even weinig als gaas het licht — van Putten hoort haar kuchen en nogmaals kuchen, benauwd en benauwder, en daarna het geluid van verplaatst waschgerei, en de oude baboe die hare mevrouw vriendelijk toespreekt. Arme vrouw, denkt hij, wat is zij zwaar verkouden! Intusschen is Mientje alleen gebleven en ziet van haar prentenboekje op naar den vreemden heer. Hij wenkt haar, bij hem te komen. Het kind is verwonderd en kleurt tot achter de ooren, maar als van Putten nogmaals wenkt, klimt zij langzaam van haar stoel en komt met een verlegen lachje naar hem toe. »God», denkt van Putten, haar met het bevallige gezichtje zijn kant ziende uitdribbelen, »wat is dat toch lief,

zoo'n onschuldig kind!" En nauwelijks is zij bij hem, of hij tilt haar op zijn knie en drukt zijn grijzenden snor op haar krullend kopje. Het meisje is verwonderd en verlegen, durft zich noch losmaken noch blijven zitten. Maar van Putten heeft een middelaar bij de hand. De pop, met wezenlooze blauwe oogen en roode koonen, komt te voorschijn, en ligt opeens in Mienke's armen.

»Dáár», zegt van Putten, »dat is een kindje voor Mienke.»

Het meisje is te opgetogen om te antwoorden. Zij bekijkt de pop, betast haar hoofdhaar, en lacht dan met hare blauwe kijkers, het evenbeeld van die der moeder, van Putten toe als een zonnestraaltje.

»Wel, vindt je 'm mooi?» vraagt hij.

»Ja, en ze heeft heusch haar» fluistert Mienke.

»Enwat krijgt oom er nu voor?» vleit van Putten, haar weder tot zich trekkende.

Nog even aarzelt het kind, daarna slaat zij beide armpjes om zijn hals, en drukt de zachte lipjes op zijn stoppelige wang.

Op dit oogenblik keert de moeder in het vertrek terug. Van Putten bemerkt haar niet, maar zij ziet haar dochtertje, en de pop, en de liefkoozingen van den tot nu toe zoo stijven vreemden heer. Wat gaat er in dat hart om? Wie kan het zeggen? Doch tranen wellen in hare oogen, gaan over in zenuwachtig snikken, en eer nog van Putten hare tegenwoordigheid heeft bespeurd ligt zij naast hem, grijpt zijne hand en drukt bitter weenend het hoofd op den schoot van haar kind.

»Mevrouw, mevrouw!» zegt van Putten, doodelijk verschrikt en het meisje snel op den grond latende glijden.

»O mijnheer!» snikt zij, nog steeds het hoofd buigende en zijne hand met haar tranen besproeiende.

»Maar mevrouw» zegt van Putten, met iets hards in zijne stem, want wantrouwen komt reeds bij hem op — »wat overkomt u? Blijf daar toch niet liggen! Ik mag dat niet toelaten!»

»Ach mijnheer» snikt zij, »ik ben zoo diep ongelukkig! Ik voel dat ik ga sterven!» Met hartbrekende droefheid laat zij haar hoofd rusten op zijne knie,

het tendere lichaam schokkend door het snikken. Ook het meisje begint nu bitter te weenen.

Maar alle innigheid en liefde is uit van Putten's hart verdwenen. Deze uitstorting van smart jegens een vreemde schijnt hem zóó zonderling, dat zij naar hij meent niet oprecht kan zijn. Zijne oude ergdenkendheid behoeft slechts de kleinste aanleiding om met kracht te ontwaken. Eene dame, die hij nauwelijks kent en voor wie hij alle reden heeft om op zijne hoede te zijn, komt zich schier in zijne armen werpen! Hij is overtuigd hier eene onkiesche, ja schaamteloze poging te zien om zich bij hem intedringen, en bijna ruw zegt hij: »Mevrouw, ik verzoek u aan dit tooneel een einde te maken.»

En zelf het voorbeeld gevende, helpt hij haar zich oprichten, en wil met een stuggen groet de kamer verlaten.

Een donkere blos vliegt over haar bleek gelaat. Zij begrijpt wat hij denkt. In een oogenblik van hartstochtelijke overspanning heeft zij gehandeld, niet vragende naar de gevolgen. Zij wil trachten zich te rechtvaardigen. Hem de hand op den schouder leggende en met geweld hare tranen bedwingende, stamelt zij: »Mijnheer, ik heb ondoordacht gehandeld, maar begrijp mij niet verkeerd. Uwe goedheid voor mijn dochttertje heeft mij aangegrepen. Want ach, ik ben zoo bitter angstig over haar! Ik ga sterven, en moet haar onverzorgd achterlaten!»

En op nieuw barst zij uit in hartstochtelijk snikken.

Van Putten weifelt. Dat herhaalde »ik ga sterven» brengt hem in de war. Is het tooneleffect of wezenlijke wanhoop? Daar binnen in zijn hart klopt en woelt het, als moest in hem iets ouds, iets leelijks worden uitgesneden om, in stede van een looze intriguante, in deze vrouw een diep ongelukkig schepsel te zien. Goddelijk licht der barmhartigheid, val hem in het hart! Helaas, het is de wreede achterdocht, die overwint.

»Mevrouw», zegt hij, schoon met ietwat bevende stem, »u moet de zaken niet zoo donker inzien. Aan eene zware verkoudheid sterft men zoo spoedig niet. Uw dochttertje zal u nog lang bezitten, en u nog lang uw

lief kind.» En met een stijven groet verwijdert hij zich.

»Ziedaar nu», denkt hij gedurende een bijna slapeloozen nacht, »dat heb ik er van! Medelijden met het kind heeft mij verleid tot vriendelijkheid, en oogenblikkelijk maakt de moeder er misbruik van om zich in mijne armen te werpen. Zij zijn toch alle dezelfde. Maar van haar had ik het toch niet gedacht!»

Den volgenden dag wandelt van Putten meer dan ooit. Hij is onrustig, ontevreden met zichzelf en de geheele wereld. Hield niet een zeer prozaische reden hem terug, namelijk dat hij, bij den verlengden duur van zijn verblijf, uit Semarang geld wacht om zijne rekening en terugreis te betalen, hij zou nog denzelfden dag vertrekken. Hij loopt alvast even aan bij den gouvernementspostpaardendienst, want een andere rijtuig- of karretjesverhuurder bestaat te Wonosobo niet, schoon hierlangs toch verscheidene reizigers naar den Diëng gaan en dikwijls vervoermiddel noodig is naar Poerworedjo of Banjoemas. Naar laatstgenoemde plaats kan men zelfs niet eens rechtstreeks komen, want de aannemer geeft slechts rijtuig tot Sawangan, de grens van Bagelen. In 't algemeen is hij slechts gehouden om twee bespanningen daags te leveren, terwijl ambtenaren vóórgaan. Particuliere reizigers kunnen dus, hoe dringend verlegen ook, niet weggkomen wanneer twee of meer ambtenaren de postpaarden hebben in beslag genomen. Gelukkig is de gemachtigde van den Chineeschen aannemer nogal behulpzaam, en van Putten verneemt dat hij, naar alle waarschijnlijkheid, over een paar dagen paarden naar Poerworedjo kan krijgen.

Terugwandellende langs een groote hut van bamboe en atap, met het wijsche opschrift: *Vrouwengesticht van Wonosobo*» ziet hij daar juist den gebilden doctor-djawa binnen gaan, en vraagt met hem het »gesticht» te mogen zien. De reeds bejaarde, vriendelijke aesculaap, netjes gekleed zooals bij een traktement van f 90 en particuliere praktijk past, neemt hem terstond mede. Op bamboe banken, naast elkaar in de lange loods, liggen de ongelukkigigen, slachtoffers van het Javaansche kampongbederf, eens vroolijke dochttertjes van eenvoudige ouders. Van Putten volgt de behandeling in een afgeschoten hokje, waarbij de doctor-djawa zeer geleerd

en met latijnsche namen spreekt over de verschrikkelijkste aller ziekten. Vol hartzeer over den vloek der menschen, de ondeugd in hare duizenden vormen, verlaat van Putten het gesticht.

Bij de eerste ontmoeting met de bleeke vrouw, die plaats heeft aan de rijsttafel, gevoelt hij zich zeer gedwongen. Zij daarentegen is kalm en beleefd, groet hem als gewoonlijk. Hij wordt echter getroffen door hare doodelijke bleekheid, de diepe zwarte kringen onder hare oogen. Zij eet nog minder dan anders, bijna niets; zij komt blijkbaar slechts voor haar dochttertje aan tafel. Het kind is stil en verlegen; slechts ter sluiks ziet zij naar van Putten, die veel drukte maakt met zijn eten, maar zich erg verdrietig voelt.

Des avonds vindt hij moeder en kind op hunne gewone plaats in het salon. Hij heeft er over gedacht naar de societeit te gaan, maar een onweerstaanbaar gevoel houdt hem terug. Hij kan die vrouw niet zóo verlaten! Bezieet hij dat schoone gelaat, dat zijne tegenwoordigheid nu niet meer schijnt optemerkken, dan zou hij het willen uitsnikken van verdriet over zijne handelwijze van gisteren, op zijne beurt zich aan hare voeten werpen om vergiffenis te vragen. Dan weer tracht hij zich optewinden door fantasieën over lage berekening van die »schepsels», waarvan het eene al even slecht is als het andere. Maar het lukt hem niet. De edele trekken zeggen, in hunne stille taal, dat voor list en laagheid bij die vrouw geene plaats is.

Met zelfbedwang verdiept hij zich in zijn boek. Juist is het hem gelukt den draad van een verhaal te vatten, als hij de kleine Mieneke angstig hoort roepen: »mama! mama!» en daarop: »mijnheer, mijnheer, help mama!» Nog eer dan hij, is de oude baboe op het geroep van het kind uit de slaapkamer toegeschoten, en houdt hare meesteres in de armen. Deze ligt, bleek als eene doode, met gesloten oogen. De oude inlandsche houdt haar een sterk riekend fleschje voor, maar zij komt niet tot bewustzijn.

»Lekas toewan, pangil dokter!» roep de baboe.

Van Putten snelt de deur uit, naar den dokter-djawa die hem gelukkig heden morgen zijne woning heeft gezeen. Als hij met den man terugkeert, is de zieke bij-

gekomen en door de baboe reeds naar hare kamer gebracht. Van Putten, in angst op en neer loopend, wacht op de terugkomst van den dokter.

»Sakit kras» zegt de oude man lakoniek, als hij uit de kamer treedt.

Van Putten tracht meer uit hem te krijgen, maar de antwoorden zijn onbevredigend en ontwijkend. De brave aesculaap weet er waarschijnlijk zelf niet meer van. Zoo veel is zeker dat de zieke strenge rust noodig heeft. »Dan blijf ik hier», zegt van Putten, »en zal voor het kind zorgen.»

Den nacht brengt hij nagenoeg wakend door. Hij verneemt, door den dunnen wand, als altijd gekuch en gestommel van de baboe, maar overigens niets bijzonders. Dit stelt hem gerust, schoon hij nu de beteekenis van dat kuchen maar al te goed begrijpt. Na een korte sluimering komt hij te 6 uur uit zijne deur om een luchtje te gaan scheppen. Maar uit het aangrenzend vertrek snelt hem de baboe tegen, roepende: »Toewan, toewan, saja kira njonja soeda mati!»

Van Putten gaat de kamer binnen. Een oogopslag overtuigt hem van de waarheid. Zij ligt daar marmerbleek, reeds bijna koud, het witte kleed aan borst en hals bekleet met bloed, de hand in het rondtasten van den overvallenden dood stijf gebleven op het blonde hoofdje van haar kind. Het meisje sluimert rustig onder deze aanraking van den dood, onwetend van den zwaren slag die haar jonge leven heeft getroffen.

God, hoe zou hij zijn hartebloed geven om die vrouw in 't leven terugteroepen! Het is thans niet noodig, dat de baboe hem fluisterend en snikkend vertelt van het lijden der arme. Als werd een gordijn voor zijne oogen weggetrokken, ziet hij nu de waarheid. Zij was ongelukkig, diep ongelukkig, en hij heeft haar den laatsten troost geweigerd, haar het lijden nog verzaard door grievende behandeling! Hoe was het mogelijk! Hoe heeft hij niet begrepen dat zij de waarheid sprak! Dien avond, vertelt de baboe, had zij nog eene vreeselijke bloedspuwing. De ongelukkige voelde de kille hand des doods reeds op zich. En hem, den laaghartigen egoïst, heeft zij in hare treffende wanhoop vertrouwd! Alles vergetend in hare moederliefde, hem

een goed man geloovende heeft zij zich voor hem neergeworpen, gebedeld om dat ééne woord: »ik zal zorgen voor uw kind"! En tot antwoord heeft hij haar bijna gehoond. Haar wanhopig snikken komt hem nu weér voor den geest. Zijne oude, zotte inbeelding woog hem zwaarder dan haar zieleleed. »Ik ga sterven!" had zij gezegd. En hij had geantwoord: »men sterft zoo gemakkelijk niet!"

»God, waarom hebt gij mij dit aangedaan!" snikt van Putten, terwijl heete tranen hem door de vingers druppen. »Ik ben geen ellendeling. Ik heb dit niet gewild. Waarom liet gij mij deze onbarmhartigheid be- gaan!"

Fluisterend wijst de inlandsche vrouw hem op eene beweging van het slapende kind. Hij gevoelt wat moet worden gedaan, en handelt nu snel. In geen geval mag het meisje ontwaken naast het koude lichaam der moeder. Hij laat de baboe hare kleertjes bij elkaar zoeken en naar zijne kamer brengen. Dan verlegt hij de koude, zware hand, en neemt het kind op met de voorzichtigheid eener moeder. Als zij ontwaakt is zij in de kamer van haren nieuwen vriend. Zij vraagt terstond naar hare mama, doch van Putten zegt dat deze nog slaapt, dat zij stil moet zijn om haar niet te hinderen. Met de baboe kleedt hij haar snel aan en zendt haar naar de naast wonende eigenaresse van het hotel, met verzoek om het meisje voorloopig bij zich te houden en tevens den dokter en den ass.-resident te doen roepen.

Met de doode een oogenblik alleen gebleven, geeft hij den vrijen loop aan zijn bitter leed. Dit zal, hij gevoelt het, slechts met zijn leven eindigen. Maar plechtig neemt hij zich voor, jegens het kind goed te maken wat hij jegens de moeder misdeed. Hij drukt de lippen op het bleeke voorhoofd, en zegt het woord dat haar het sterfbed zoo had kunnen verzachten: ik zal een vader zijn voor uw kind.

Met den takt, dien zijn goed hart hem ingeeft, troost van Putten zooveel mogelijk het arme weesje, dat in het eerst niets doet dan weenen en roepen om hare mama. Middeleerwijl zorgt hij voor de teraardebestelling, die wegens het treffende van het geval door de meeste Europeanen van Wonosobo wordt gevolgd. Ook

bestelt hij een eenvoudig monument, opdat het kind de laatste rustplaats harer lieve moeder steeds zal kunnen terug vinden.

Den dag vóór zijn vertrek vraagt hem de commies aan het postkantoor, wien hij zijn verder adres komt opgeven, of een brief met het adres: »Monsieur Fransen van de Puttén, Wonosobo" ook voor hem kan zijn. Den brief bekijkende en zich het geval met de Russische pianiste te binnen brengende, opent hij het stuk, en bevestigt dat het voor hem is. Eleonora Achounsky bedankt hem daarin voor zijne bezorging van het entrefilet, en neemt — zegt zij — nu zijn goed hart hebbende leeren kennen, de gelegenheid waar om hem »sa bonne amie" en »sa chère petite Mieneke" in het hotel aan te bevelen. »Die arme lieve vrouw" — zoo schrijft zij — »verdient zooveel sympathie en medelijden! In het laatste stadium van ongeneeslijke tering, gevoelt zij, haar dochtertje alleen op de wereld te moeten laten, en dat is haar een schrikkelijk verdriet. Wilt gij eene goede daad verrichten, mijnheer Fransen, gij die rijk zijt en ongetrouwd, beloof dan de arme moeder dat gij voor haar kind zult zorgen. U zult haar sterfbed verlichten. En vrees niet, door zulk eene belofte in moeilijkheden te komen met de moeder zelve. »La pauvre créature n'a plus que quelques semaines à vivre, et d'ailleurs, cher monsieur Fransen, vous me pardonnerez ma franchise, mais vous pourriez être son père plutôt que son mari."

Hoe heeft zij hem, zelfs in die korte kennismaking, doorzien, de goedhartige pianospeelster! Maar wat hem 't meest treft en zijn zelfverwijt verlevendigt, is dat deze brief is gedateerd van zes dagen vroeger en vier dagen te Wonosobo heeft gelegen wegens onbekend adres. Ook hier dus heeft zijne zotte vrees meêgewerkt tot den ongelukkigen afloop. Had hij aan Eleonore zijn juisten naam opgegeven, den brief dus eenige dagen vroeger ontvangen en de gevaarlijke ziekte der arme vrouw gekend, dan zou hij nimmer zoo wreed zijn geweest!

Den dag na de begrafenis gaat van Putten met het zevenjarige weesje op reis naar hare vroegere woonplaats. Stil en lijdzaam volgt zij nu haren nieuwen vriend. Wat van Putten op deze reis hoort bevestigt in alle

opzichten het ongelukkige lot der overledene. Zonder ouders of naaste bloedverwanten kwam zij met eene familie naar Indië. Jong, lief en zeer schoon, werd zij veel gezocht en huwde met een officier. Reeds na enkele maanden was het uit met haar geluk. Haar man was in alle opzichten een ellendeling, bedroog en mishandelde haar, werd oneervol uit den dienst gejaagd, stierf als een schelm. Met haar eenig kind begaf zij zich naar eene stille plaats, en verdiende haar onderhoud met het geven van lessen. Hartzeer had haar gestel, reeds niet sterk, ondermijnd, tering sloopte hare krachten. Een laatste vreeselijke slag dreigde haar door gevaarlijke ziekte van haar dochttertje. Luchtverandering was dringend noodig, en op raad van den geneesheer begaf zij zich naar Wonosobo, schoon hare eigene kwaal in dat klimaat moest verergeren. Het einde is ons bekend.

Bij de autoriteiten vindt van Putten niet het minste bezwaar, het kind aan hem toetevertrouwen, noch bij den bevoegden Raad v. Justitie om hem te benoemen tot voogd.

Ongeveer zes weken na zijn vertrek keert hij, met zijn aangenomen dochttertje, te Semarang terug. Ook de oude baboe, die gedurende het geheele verblijf der jong gestorvene moeder in Indië hare bediende is geweest, brengt hij mede.

»Van Putten» — zegt de vriend, die hem een kouden neus heeft aangeraden, als zij een paar weken later met welgevallen kijken naar het vroolijk spel van Mieneke, die door de heerlijkheden waarmee van Putten haar overlaadt en de goedheid eener voor haar in huis genomene gouvernante haar verlies reeds bijna heeft vergeten (arme moeder!) — »van Putten, hoe gaat het nu eigenlijk met je zenuwkwaaftjes?»

»Ik heb geen kwaaltjes meer» antwoordt van Putten; »ik heb een levensdoel.» Tegelijk streelt hij Mieneke's krullebol, die zich tegen hem is komen aanvleien.

»Wel», schertst de vriend, »dan is die aar'lige dreumes eigenlijk je koude neus.»

Van Putten gaat niet op de scherts in. Met te veel ernst denkt hij aan de omstandigheden, waaronder hij

het kind heeft gekregen. Maar in den kring zijner vrienden maakt het woord opgang. En wanneer Mieneke, met haar aardig gezichtje, langs Bodjong wandelt, zegt menig voorbijganger schertsend:

»Daar is het koude neusje van den heer van Putten».

EINDE.

— — — — —

